

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií

Bakalářská práce

Daniel Vojnović

Jugoslávie v reflexi českého protektorátního tisku 1941-1943

Yugoslavia in the context of Czech protectorate press in 1941-1943

Praha 2015

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Pelikán, CSc.

Chtěl bych poděkovat doc. PhDr. Janu Pelikánovi, CSc. za odborné vedení bakalářské práce a za poskytnutí cenných rad a připomínek.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 22. února 2015.

.....
Daniel Vojnović

Abstrakt

Cílem práce je analyzovat reference o Jugoslávii (oblast někdejšího Království Jugoslávie) ve vybraných českých periodikách protektorátu Čechy a Morava (Národní politika, České slovo a Venkov) v letech 1941-1943. Důraz je kladen na politické, ekonomické a společenské události, o kterých informoval tehdejší protektorátní tisk. Zároveň je sledován rozdíl v přístupu těchto periodik k daným tématům a událostem.

Klíčová slova: tisk, reflexe, Jugoslávie, Srbsko, NDH, Protektorát Čechy a Morava

Abstract

The aim of this thesis is to analyze the references of Yugoslavia (the area of erstwhile Yugoslavian Kingdom) in selected Czech periodical literature of the Protectorate of Bohemia and Moravia (Národní politika, České slovo a Venkov) in years 1941-1943. The emphasis is on political, economical and social events, about which the protectorate press informed. At the same time, the differences between approaches of these periodicals to such topics and events are compared.

Key terms: press, reflexion, Yugoslavia, Serbia, NDH, Protectorate of Bohemia and Moravia

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Tisk v Protektorátu Čechy a Morava.....	10
2.1	Struktura protektorátních médií.....	10
2.2	Cenzura v protektorátním tisku	11
2.3	Zkoumaná periodika.....	12
3	Nástin událostí v jugoslávských zemích v letech 1941 - 1943.....	14
3.1	Události v NDH v období 1941 – 1943.....	17
3.2	Události v Srbsku v letech 1941 – 1943.....	21
4	Události v Jugoslávii reflektované protektorátním tiskem v letech 1941-1943	23
4.1	Události roku 1941	23
4.1.1	Události první poloviny roku 1941.....	23
4.1.2	Události druhé poloviny roku 1941	37
4.2	Události roku 1942	40
4.2.1	Události první poloviny roku 1942.....	41
4.2.2	Události druhé poloviny roku 1942	42
4.3	Události roku 1943	44
4.3.1	Události první poloviny roku 1943.....	45
4.3.2	Události druhé poloviny roku 1943	48
5	Závěr.....	56
	Použité prameny a literatura.....	58
	Dobový tisk	58
	Sekundární literatura	58
	Internetové zdroje.....	60

Seznam zkratek

AVNOJ	Antifašistická rada národního osvobození Jugoslávie
ČSR	Československá republika
ČTK	Česká tisková kancelář
KSJ	Komunistická strana Jugoslávie
NDH	Nezávislý stát Chorvatsko
SSSR	Sovětský svaz
TO PMR	Tiskový odbor předsednictva ministerské rady
ÚŘP	Úřad říšského protektora
ÚTDS	Ústředí tiskové dozorčí služby
USA	Spojené státy americké

1 Úvod

Druhá světová válka, která skončila již před sedmdesáti lety, je stále aktuálním, diskutovaným a sledovaným tématem. Ať se již jedná o připomínání výročí atentátu na říšského protektora Heydricha, či již tradiční květnovou vojenskou přehlídku na pražském Vítkově, která kromě uctění památky českých legionářů a českého odboje připomíná také ukončení druhé světové války. Lze konstatovat, že téma druhé světové války je ještě stále diskutované v české společnosti.

Jako téma své bakalářské práce jsem se rozhodl zpracovat reflexi vybraných protektorátních deníků, které odrážely tehdejší jugoslávské události v letech 1941-1943. Předmět této práce jsem si vybral z důvodu, že mě již velmi dlouho zajímá, jak se oblast Jugoslávie vyvíjela v období druhé světové války.

Po vojenském puči 27. března 1941, který se odehrál v Bělehradě, došlo v Jugoslávii k významným politickým změnám. Nová bělehradská vláda vzkázala do Berlína, že jugoslávské přistoupení k Paktu tří je stále platné. Hitler však novou vládu v Bělehradě neuznal a rozhodl se, že Jugoslávii vojensky, ale hlavně politicky ovládne. Po bleskovém útoku vojenských jednotek Německa a jeho spojenců jugoslávská armáda kapitulovala. Došlo k rozdělení země na několik částí - Německo a jeho spojenci obsadili jugoslávské území.¹ Po kapitulaci Jugoslávie vznikly na jejím území dva státní útvary. Předmětem zkoumání této práce byly události, které se odehrávaly na území právě těchto dvou nově vzniklých území. Jednalo se o Nezávislý stát Chorvatsko a Srbsko, které bylo podřízeno přímé německé okupační správě. Následně došlo k událostem spojeným s formováním obou státních útvarů, které se od sebe svým vývojem především v prvním roce svého vzniku velmi výrazně lišily.

Na samém počátku zpracovávání práce vyvstala otázka, které deníky zvolit pro následnou reflexi. Periodika, která analyzuji - České slovo, Národní politika a Venkov, jsem vybral kvůli jejich politickému zaměření, díky čemuž jsem očekával odlišnosti v jejich zpravodajství i přes předpoklad, že narazím na nacistickou cenzuru. Periodikum Venkov bylo původně ústředním tiskovým orgánem Agrární strany, Národní politika byla zaměřena pravicově – podporovala Československou národní demokracii a deník České slovo dlouho reprezentoval Československou stranu národně socialistickou.² Ve své bakalářské práci se

---

¹ Více informací v kapitole 3. Nástin událostí v jihoslovanských zemích v letech 1941-1943.

² Různorodá politická orientace deníků trvala až do roku 1938.

zaobírám prezentováním událostí, které byly reflektovány ve vybraných protektorátních denících. Jedním z nezbytných počátečních kroků před přikročením k analyzování tiskových článků byl výběr konkrétních událostí, které byly důležité pro vývoj Jugoslávie v letech 1941-1943 a byly reflektovány v daných periodikách čtenáři. Účel i rozsah práce totiž neumožňoval sledovat všechny události tohoto období, proto jsem sledoval zejména události v 1. polovině roku 1941, kdy jsem předpokládal velmi velký zájem protektorátních deníků o jugoslávské události.

Hlavním cílem bylo zjistit, s jakou mírou objektivity prezentovaly deníky události, které se odehrávaly na jugoslávském území v letech 1941-1943. Z toho vycházela i mnou sestavená hypotéza, která předpokládala, že při analyzování textů narazím v periodikách na rozšířenou cenzuru různých událostí.³ Cílem bylo na ni poukázat. Práce rovněž zkoumala, zdali se redaktoři nedopouštěli interpretačních omylů.

Jedním z dalších záměrů byl pokus o znázornění četnosti příspěvků v období klidu a naopak v době vyostřených situací v jihoslovanských zemích.

Práce byla rozdělena do tří kapitol. První část byla zaměřena na stručný nástin fungování tisku a cenzury v období protektorátu Čechy a Morava. Toto téma bylo velmi dobře zpracováno v díle *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*,⁴ ze které jsem čerpal. Rovněž publikace *Dějiny českých médií 20. století*⁵ byla pro mne cenným zdrojem informací, především zde byla přehledně popsána struktura tištěných prvorepublikových médií. Jako sekundární literatura k dokreslení situace v české společnosti při vzniku protektorátu Čechy a Morava sloužilo rozsáhlé dílo od Jana Gebharta a Jana Kuklíka,⁶ které podrobně zachycuje události od roku 1938 až roku 1945.

Ve druhé kapitole jsem se snažil souhrnně obeznámit čtenáře s událostmi, které se odehrály v jihoslovanských zemích v letech 1941-1943. Kapitola je následně rozdělena do dvou kategorií: vývoj událostí v nově vzniklém Nezávislém státu Chorvatsko a na události v okupovaném Srbsku. Při zpracování této části jsem čerpal z publikací, které byly napsány především v českém nebo chorvatském jazyce. Nejvíce informací jsem získal z *Dějin Srbska*,⁷

---

³ viz Kapitola 2 – Tisk v Protektorátu Čechy a Morava.

⁴ BEDNAŘÍK, P.; JIRÁK, J.; KÖPPOVÁ, B.: *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011.

⁵ KONČELÍK, J.; VEČEŘA, P.; ORSÁG, P.: *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010.

⁶ GEBHART, J.; KUKLÍK, J.: *Velké dějiny země Koruny české (Sv. 15, část a)*, Praha, Litomyšl: Paseka, 2006.,

GEBHART, J.; KUKLÍK, J.: *Velké dějiny země Koruny české (Sv. 15, část b)*, Praha, Litomyšl: Paseka, 2007.

⁷ PELIKÁN, J.; et al.: *Dějiny Srbska*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013.

kde je velmi výstižně popsán jak vývoj Srbska, tak vytváření hnutí odporu v Jugoslávii. Další zásadní publikací pro psaní této práce byl *Balkán ve válce a revoluci 1939-1945*.⁸ Dílo velmi podrobně popisuje události, které se na Balkáně odehrály během druhé světové války. Kniha se nezabývá pouze jediným státem na Balkánském poloostrově, jak tomu je například v edici *Dějiny států* od Nakladatelství Lidové noviny, nýbrž se zaobírá celým balkánským prostorem. Údaje o historii Nezávislého chorvatského státu jsem získal převážně z publikace *Dějiny Chorvatska*,⁹ popřípadě doplňoval informacemi z díla *Hrvatska povijest*¹⁰ od Ivo Goldsteina. Dá se říci, že obě díla jsou si výkladově velmi blízká, dokonce autoři *Dějiny Chorvatska* přešli do publikace některé fotografické přílohy. Rozdíl je však patrný především v širokém záběru publikace od Ivo Goldsteina, v knize popisuje souhrn chorvatských dějin od antické doby až do roku 2003.

Ve třetí kapitole jsem se zaměřil již na samotný rozbor článků v protektorátních denících. Pro lepší přehlednost práce jsem tuto část rozdělil chronologicky na jednotlivá pololetí, u kterých jsem uvedl počet článků, které byly otisknuty v denících. V textu se snažím upozorňovat především na zprávy politického, kulturního, či společenského rázu, které byly vystaveny nacistické cenzuře. Zároveň jsem články doplnil komentářem a vysvětlením, co k úpravě článků korektory vedlo, a jak na to musel po přečtení pravděpodobně reagovat český čtenář. Pro samotnou reflexi byla po metodologické i obsahové stránce největší inspirací práce Jana Pelikána „*Pohled Českého týdeníku a Mladé fronty Dnes na jihoslovanskou krizi v roce 1995*.“¹¹

---

⁸ TEJCHMAN, M.: *Balkán ve válce a v revoluci: 1939-1945*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2008.

⁹ RYCHLÍK, J.; PERENČEVIĆ, M.: *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007.

¹⁰ GOLDSTEIN, I.: *Hrvatska povijest*. Zagreb: Novi Liber, 2003.

¹¹ PELIKÁN, J.: *Pohled Českého týdeníku a Mladé fronty Dnes na jihoslovanskou krizi v roce 1995*. In: Lidé a Města, sv. 10: Česko-jihoslovanský dialog, Praha 1996, s. 52-87.

2 Tisk v Protektorátu Čechy a Morava

Jak píše Gebhart s Kuklíkem, k vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava došlo po obsazení větší části československého území 15. března 1939 německým vojskem. Okupace trvala až do května 1945, kdy bylo území osvobozeno spojeneckými vojsky. V tomto období řídily a ovládaly život obyvatel obsazeného území orgány, které byly ustavené německou okupační mocí.¹²

Obecně lze říci, že nejen pro tisk, ale i celkově pro média v období druhé světové války bylo příznačné, že byla součástí jak vojenské strategie, tak válečné propagandy. V protektorátu, stejně jako v ostatních okupovaných zemích, se tisková produkce dělila na legální (podřízenou okupační správě, kontrolovanou a pracující v její prospěch) a ilegální (odbojovou, která byla tvrdě trestána). Jedním z hlavních úkolů propagandy bylo vytvoření dojmu, že většina obyvatel byla obeznámena s politickou realitou a hlavně, že s ní souhlasila a podporovala ji. Byla to snaha o podlomení pozice domácího hnutí odporu i zkomplikování pozice exilové vlády v Londýně.

Situaci v Protektorátu Čechy a Morava mj. charakterizovala systematická snaha nacistů dostat pod svůj dozor veškerou tiskovou (mediální) produkci, která by mohla ovlivňovat veřejné mínění, minimalizovat odpor k nacistické expanzivní, antisemitské a rasistické politice. Nacisté se tímto krokem snažili vynutit si loajalitu obyvatel obsazeného území.

2.1 Struktura protektorátních médií

Díky nacistické politice se struktura protektorátních periodik výrazně změnila. Podle Tomáše Pasáka existovalo do vzniku protektorátu (16. března 1939) 2 125 titulů českých a německých tištěných periodik.¹³ Většině z nich byla jejich činnost úřady zastavena. Na konci protektorátu (květen 1945) existovalo pouze 238 českých periodik, které vycházely.¹⁴

---

¹² GEBHART, J.; KUKLÍK, J.: *Velké dějiny země Koruny české (Sv. 15, část a)*, Praha, Litomyšl: Paseka, 2006. s. 167-173.

¹³ PASÁK, T.: *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. 1. Vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1980. s. 77-80.

¹⁴ KONČELÍK, J.; VEČEŘA, P.; ORSÁG, P.: *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 98.

Na jaře 1939 se začal politický tisk objevovat pod hlavičkou Národního souručenství, instituce zřízené protektorátním establishmentem k organizačnímu podchycení příslušníků českého národa. Na počátku měla tato organizace rezistentní náplň vůči německé politice, později v ní ale převládla kolaborace. Od druhé poloviny 1940 se označení „list Národního souručenství“ z novin postupně vytrácelo – Národní souručenství nebylo u okupantů oblíbené.¹⁵ Nejvýznamnější deníky měly od této chvíle oslovovat všechny společenské vrstvy českého obyvatelstva a posilovat v nich loajalitu k říši a spokojenost se svým životem v protektorátu. Mnoho titulů tištěných médií sice zaniklo, některé nové se však objevily. Byla to periodika domácího fašistického hnutí (např. *Árijský boj*). Většina z takto zaměřujících se plátků měla však krátkou životnost. Dále se objevovala i periodika, která propagovala programovou kolaboraci (*Přítomnost*, měsíčník *Osvěta*, týdeník *Svět*). Zvláště po roce 1942 se propaganda v protektorátu zaměřovala na mládež, kterou chtěli kolaboranti získat na svoji stranu. Díky tomu začaly vycházet časopisy s tématy, které zajímaly dospívající dívky a hochy (*Mladý svět*, *Zteč*). V srpnu a září 1944 postihly omezení i tak významné noviny jako například *České slovo* (sice přežilo, ale stalo se týdeníkem). Na konci války zůstalo aktivních pouze dvanáct periodik, mezi nimi i *České slovo*, *Národní politika* a *Venkov*.¹⁶

2.2 Cenzura v protektorátním tisku

Pro kontrolu tisku v období Protektorátu bylo příznačné, že nacisté prosazovali svoji vůli nikoliv přímo, ale prostřednictvím formálně založených autonomních orgánů české státní správy – tiskového odboru Předsednictva ministerské rady (TO PMR), který jednak kontrolu prováděl a byl také za dozor plně odpovědný. Řízení tisku bylo však plně v moci okupantů. Po vybudování protektorátních úřadů převzalo dozor nad médii oddělení kulturně politických záležitostí Úřadu říšského protektora (ÚŘP), v čele s Karlem von Gregorym. V tomto oddělení byla vytvořena skupina *Tisk*, která byla sice označována jako poradní orgán, ale TO PMR jí byl ve skutečnosti plně podřízen.¹⁷ Dozor nad tiskem provádělo Ústředí

---

¹⁵ Vznik Národního souručenství vyjadřoval snahu českých protektorátních představitelů o podporu národní kultury a jazyka v situaci, kdy hrozila jeho asimilace nebo dokonce i likvidace německou kulturou. Proto byl také vznik NS přijat velmi pozitivně u českých obyvatel.

¹⁶ KONČELÍK, J.; VEČEŘA, P.; ORSÁG, P.: *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 98.

¹⁷ Do čela *Tisku* byl 12. června 1939 jmenován důstojník SS Wolfgang Wolfram von Wolmar.

tiskové dozorčí služby (ÚTDS), které předávalo pokyny cenzorům. Kontroloři pracovali v jednotlivých redakcích nebo na nejbližších státních zastupitelstvích.¹⁸

Ve vedení TO PMR se vystřídali v období protektorátu hlavní redaktori – Zdeněk Schmoranz, Arnošt Bareš, František Hofman a Ctibor Melč.¹⁹ Jednou z dalších činností TO PMR bylo vydávání *Informací pro šéfredaktory*, které obsahovaly instrukce pro redakce novin, jak a o čem mají psát, či naopak nepsat. Každá redakce novin měla vždy své dva české cenzory. Jejich dozor se vztahoval na články, fotografie a inzeráty. První kontrolu výtisku prováděl cenzor přímo v redakci a zodpovídal spolu se šéfredaktorem za dodržování všech určených cenzurních pokynů. Poté byl výtisk zaslán ke schválení na ÚTDS. Po úspěšné kontrole bylo možné noviny poslat do tisku. Jednou z dalších forem cenzury tisku byly pravidelné tiskové konference úředníků TO PMR a skupiny *Tisk* s politickými redaktory a šéfredaktory politických novin. Zde byla doporučována témata, o nichž bylo potřeba psát, a naopak byly zmiňovány i události, o kterých se psát nemělo. Zaznívaly zde varování a výtky za zveřejněné zprávy, jež neodpovídaly nastavené německé linii. Další z vládních nařízení, které se týkalo českého tisku, bylo z května 1941.²⁰ Předsednictvo ministerské rady bylo zmocněno určovat množství nákladů periodik, zastavovat vydávání novin a předepisovat rozsah listů i jednotlivých jejich částí.²¹

2.3 Zkoumaná periodika

Struktura tištěných médií byla v Československé republice vytvořena již před první světovou válkou. Síť periodik tvořil převážně stranický tisk, který se v českém prostředí intenzivně rozvíjel již od 90. let 19. století. Mnohé politické strany disponovaly často rozvětvenou strukturou různorodého tisku.²²

Jedním ze zkoumaných periodik této práce byl deník *Národní politika*. List byl založen již v polovině 80. let 19. století. Vynikal svým aktuálním, doširoka zabíhajícím

---

¹⁸ BEDNAŘÍK, P.; JIRÁK, J.; KÖPPLOVÁ, B.: *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, s. 197.

¹⁹ Zdeněk Schmoranz byl za vybudování ilegální zpravodajské skupiny popraven, Arnošt Bareš byl zatčen gestapem a odsouzen na doživotí, František Hofman byl zatčen gestapem a zemřel v Osvětimi. Jediný z redaktorů, který vydržel ve své funkci až do konci války, byl Ctibor Melč.

²⁰ Nařízení o úpravě poměrů v českém tisku.

²¹ BEDNAŘÍK, P.; JIRÁK, J.; KÖPPLOVÁ, B.: *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, s. 198.

²² KONČELÍK, J.; VEČEŘA, P.; ORSÁG, P.: *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, s. 42.

zpravodajstvím a rozsáhlou inzertní rubrikou, která k ní přitahovala příslušníky středních a nižších vrstev. I díky této skutečnosti dosahoval deník velmi vysokého nákladu. Politicky podporoval pravicovou Československou národní demokracii, později Národní sjednocení. I když politickou linii udávali především úvodníkáři,²³ deník se řadil spíše k tisku, který nebyl závislý na politických stranách.²⁴

Ústředním tiskovým orgánem Agrární strany byl deník *Venkov*. Ten byl známý především díky svému zpravodajství, které kladlo důraz na ekonomickou a hlavně na zemědělskou problematiku. Jako celek byl agrární tisk značně regionálně rozšířený, ale málo kvalitní. Při propagaci periodik agrární strany byly využívány progresivní metody v zemědělské výrobě.²⁵

Deník *České slovo* byl založen roku 1907, jednalo se o hlavní tiskový orgán Československé strany národně socialistické. Pro list byla typická mnohostrannost rubrik. Přitažlivost deníku pro čtenáře mohl zvyšovat básník Josef Hora, který vedl kulturní rubriku ve 30. letech, či výtvarník Josef Lada a karikaturista František Bidlo, kteří rovněž přispívali do *Českého slova*.²⁶

Od roku 1939 rozdíl mezi českými periodiky, které byly výše zmíněny, se víceméně srovnaly.²⁷ V nově vzniklém nepřátelském prostředí byly české deníky usměrňovány a řízeny v tendencích okupačního režimu a směrnic okupačních úřadů.

---

²³ Například nacionalista Lev Borský, který patřil k představitelům protirakouského zahraničního odboje, nebo s krajní pravíci sympatizující Stanislav Nikolau.

²⁴ KONČELÍK, J.; VEČEŘA, P.; ORSÁG, P.: *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. s. 46.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ V období Protektorátu Čechy a Morava.

3 Nástin událostí v jugoslávských zemích v letech 1941 - 1943

Vývoj v jugoslávské společnosti byl v závěrečném období před zánikem jugoslávského království stále více ovlivňován mezinárodní situací. Úspěchy německé armády a narůstající vliv Velkoněmecké říše v oblasti jihovýchodní Evropy působily i na vládu v Bělehradě. Režim v jugoslávském hlavním městě se snažil zůstat stranou od válečného konfliktu v Evropě, usiloval o udržení korektních vztahů se dvěma nepřátelskými stranami. Tlak na Jugoslávii se ještě zvětšil po kapitulaci Francie v červnu 1940 a po zredukování rumunského území, na kterém se dohodly Sovětský svaz a Německo. Po kapitulaci Francie si Jugoslávie již nemohla delší dobu udržet svůj neutrální status mezi oběma mocenskými tábory. Bělehradská vláda musela začít více spolupracovat s Německem a Itálií a zároveň doufat, že oba státy Jugoslávii nenapadnou a budou respektovat její státní suverenitu. Další znepokojení pro jugoslávskou vládu činily otevřené nároky Maďarska a Bulharska na část území Jugoslávie. V této době nikdo nedokázal Bělehradu zaručit, že se nebude historie opakovat a s Jugoslávií nebude nakládáno jako s Rumunskem.²⁸

Na konci října 1940 fašistická Itálie zaútočila na Řecko. Italský útok však byl odražen řeckým vojskem. Itálii nezbylo nic jiného, než se obrátit na Německo se žádostí o vojenskou pomoc. Hitler souhlasil s vojenskou podporou Mussoliniho. Tím však vyvstal problém, jelikož nebyla vybudována potřebná logistická podpora k útoku německých vojsk na Řecko. Tlak na Jugoslávii se ještě zvýšil v listopadu 1940, kdy postupně přistoupily k Paktu tří²⁹ vlády Rumunska, Maďarska a Slovenska. Nabídku k účasti v Paktu dostalo i Bulharsko. Car Boris III. si u Hitlera vyžádal zvláštní podmínky, kterými podmiňoval bulharský přístup.³⁰ Jelikož mělo bulharské území pro Německo klíčový význam, Hitler s požadavky Borise souhlasil.

1. března 1941 tak přistoupilo Bulharsko k Ose a umožnilo wehrmachtu vstup na své území. Bulharským přístupem se na Balkáně vytvořil blok států, které byly závislé na Německu. Jediným balkánským státem, který byl spojencem Velké Británie, bylo Řecko. To však v té chvíli válčilo s Itálií.³¹

---

²⁸ PELIKÁN, J.; et al. *Dějiny Srbska*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 367.

²⁹ Pakt tří velmocí - pakt, který potvrzoval spojenectví fašistického režimu v Itálii, nacistického v Německu a militaristického v Japonsku. K Paktu tří se následně připojily německé satelity bojující na straně Osy.

³⁰ Bulharsko se nemělo vojensky podílet na válce proti Řecku.

³¹ RYCHLÍK, J.; PERENČEVIĆ, M.: *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 274.

Bulharským přistoupením k Ose se ještě více vystupňovalo vojenské nebezpečí Německa. Bělehrad už nemohl dále lavírovat a udržovat svoji neutralitu. Musel se rozhodnout. Již 3. března 1941 došlo k utajené schůzce regenta Pavla,³² jugoslávského ministra zahraničí Cincara Markoviče a Hitlera v Berchtesgadenu.³³ Zde Pavel vyjádřil svoji ochotu k paktu přistoupit za podobných podmínek, jaké si vyžádalo od Hitlera Bulharsko. Jugoslávský ministr zahraničí Cincar Marković vyjednal dokonce ještě příznivější podmínky pro Jugoslávii než Bulharsko. Jugoslávie se nemusela vojensky zapojit do útoku na Řecko a Bělehrad ani neměl povinnost povolit na svém území trvalý pobyt německé armády. Hitler navíc slíbil, že nebude Jugoslávii ani žádat o povolení průchodu wehrmachtu do Řecka. Neméně úspěšný byl pro Bělehrad i Hitlerův příslib řeckého přístavu Soluň, pokud Bělehrad protokol Paktu tří podepíše.³⁴

Velká Británie se nadále snažila diplomatickou cestou všemožně zabránit, aby Jugoslávie přistoupila na připojení se k Ose. Již od ledna 1941 žádala britská diplomacie Bělehrad, aby za žádnou cenu nedal wehrmachtu povolení k průchodu vojsk přes své území. Jugoslávie by možná i déle mohla odolávat nátlaku Německa, ale s ohledem na krizi na vnitropolitické scéně to nebylo možné. Chorvaté shodně jako Slovinci tvrdili, že by bylo rozumné přistoupit k Paktu tří, Srbové v čele s předsedou vlády Cvetkovićem zastávali ale opačný názor. Navrhovali stažení vojska do jižní části státu, kde by mohlo lépe čelit útokům nepřítele, podobně jako při první světové válce. Myšlenka obrany státu ale byla nereálná – stav armády a dopravní infrastruktury byl velmi špatný, nemluvě o zastaralém vojenském vybavení. Díky okupaci ČSR navíc ztratila Jugoslávie svého největšího zbrojního dodavatele – Škodovy závody, které se ocitly pod kontrolou Němců.³⁵

Jelikož regent Pavel i bělehradská vláda věděli, že Velká Británie a ani Sovětský svaz jim vojensky nepomůžou, souhlasili nakonec s chorvatským a slovinským názorem, a rozhodli se přistoupit k Paktu tří. Protokol o zastoupení Jugoslávie v Paktu tří podepsali Dragiša Cvetković a ministr zahraničí Cincar Marković ve Vídni 25. března 1941. Hitler byl spokojený, Jugoslávie odvrátila německý útok, a co bylo nejdůležitější, v Bělehradě si mysleli, že přečkají druhou světovou válku bez jediné oběti.³⁶

---

³² Regent Pavel Karađorđević - Po atentátu na krále Alexandra v roce 1934 se podle závěti stal členem regentské rady.

³³ Více o schůzce z Berchtesgadenu viz KRIZMAN, B.: *Ante Pavelić i Ustaše*. 3. izd. Zagreb: Globus, 1986. s. 348.

³⁴ RYCHLÍK, J.; PERENČEVIĆ, M.: *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 275.

³⁵ ŠESTÁK, M.; et al.: *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 400.

³⁶ BILANDŽIĆ, D.: *Hrvatska moderna povijest*. Zagreb: Golden marketing, 1999. s. 121.

Tuto politiku jugoslávské vlády nemohli tolerovat především obyvatelé Srbska, ale ne pouze kvůli zahraniční, nýbrž kvůli vnitřní politice Jugoslávie. Přistoupení k Paktu tří bylo posledním impulsem delší dobu váhajících anglofilských důstojníků seskupených v tajné organizaci Konspirace. Ti dospěli k názoru, že je potřeba co nejdříve ukončit politickou činnost regenta Pavla a předsedy vlády Dragiši Cvetkoviće. V srbských městech již v den podpisu (25. března) přistoupení k Ose vypukly demonstrace, které odmítaly spojenectví s Německem.³⁷ Nepokojů srbské veřejnosti využila část důstojnického sboru a v noci z 26. na 27. března 1941 provedla státní puč. Hlavními organizátory státního převratu byl generál Borivoje Mirković a generál Dušan Simović, který byl rovněž formálním vůdcem puče. Vojenské jednotky vzbouřenců obsadily významné úřady v Bělehradě, zatkly Dragišu Cvetkoviće a některé další ministry. Když se regent Pavel dozvěděl, že došlo ke státnímu převratu, abdikoval a s britskou pomocí ihned opustil zemi. Na jeho místo byl vzbouřenci dosazen král Petr II., který musel být prohlášen předčasně zletilým.³⁸

Stejný den, co byl proveden státní převrat v Bělehradě, se rozpoutala další vlna demonstrací nejen v Bělehradě, ale i ve větších srbských městech. Srbské nepokoje trvaly několik dnů, z části vznikly spontánně, částečně byly vyvolány Velkou Británií a v některých městech byly zorganizovány komunisty.³⁹

Když se Hitler dozvěděl o bělehradském státním převratu, zuřil a rozhodl se, že připravovaný útok na Řecko doplní i o útok na Jugoslávii, na kterém by se nepřímo podílely Itálie, Maďarsko a Bulharsko, výměnou za příslib některých územních zisků. Hitler chtěl vymazat Jugoslávii jako stát a v rámci nového uspořádání měl být vytvořen chorvatský stát, který by byl politicky i hospodářsky závislý na Německu a Itálii.

Útok na Jugoslávii začal 6. dubna bombardováním Bělehradu. Ve stejný čas německé vojenské jednotky vstoupily na jugoslávské území.⁴⁰ Již 9. dubna byla obsazena oblast Makedonie, kde vojsko Ose přerušilo jediné železniční spojení s Řeckem. Následně 11. dubna se německé tankové oddíly spojily na albánských hranicích s italskou armádou. Další část jednotek Německa pronikla do Bělehradu, který byl dobyt 12. dubna. Zároveň německá

---

³⁷ Typická hesla demonstrantů byla: „*Bolje rat, nego pakt, bolje grob, nego rob*“ („Raději válku nežli pakt, raději smrt než otroctví“).

³⁸ Král Petr II. by dovršil 18 let až v září 1941.

³⁹ V Chorvatsku demonstrace probíhaly pouze ojediněle, a to za účasti malého počtu demonstrantů. Nepokoje v Chorvatsku byly organizovány komunisty.

⁴⁰ Italské jednotky se připojily k vojenskému tažení až 12. dubna.

armáda zaútočila z jižního Rakouska a západního Maďarska na Chorvatsko a Slovinsko a 10. dubna její jednotky vstoupily do Záhřebu.⁴¹

Válka proti Jugoslávii skončila po 12 dnech drtivým vítězstvím Německa a Itálie. Špatně vyzbrojená jugoslávská armáda se opírala o záložníky z řad národů, které nepovažovaly Jugoslávii za svůj stát. I z tohoto důvodu nekladla armáda organizovaný odpor. Hlavně v chorvatských a slovinských oblastech se obyvatelstvo stavělo k obraně zcela pasivně. V některých oblastech obyvatelé vítali německé vojsko jako své osvoboditele. Srbští důstojníci a politici obvinili ostatní jugoslávské národy, především Chorvaty, ze zrady vůči Jugoslávii. Již 14. dubna odletěli král, premiér Simović a většina ministrů jeho vlády ze země. S sebou si král odvezl i veškeré zlaté rezervy státní pokladny. Tři dny poté, tedy 17. dubna 1941 podepsala jugoslávská armáda kapitulaci země.⁴²

3.1 Události v NDH v období 1941 – 1943

Po vstupu německého vojska do Záhřebu 10. dubna, vyhlásili ve stejný den ustašovci⁴³ Nezávislý chorvatský stát.⁴⁴ Vznik NDH byl ohlášen v záhřebském rozhlase Slavko Kvaternikem.⁴⁵ Chorvatská selská strana⁴⁶ reagovala na vznik nového státu nejednoznačně. Maček sice odmítl účast v nové vládě, ale zároveň vyzval obyvatele ke spolupráci a podpoře nového státu.

Teprve 15. dubna přijel Ante Pavelić⁴⁷ do Záhřebu s okruhem svých spolupracovníků. Následujícího dne jmenoval první vládu NDH, jejímž předsedou a zároveň ministrem zahraničí se jmenoval sám.⁴⁸ V těchto dnech, kdy Pavelić jmenoval novou vládu, bylo již o osudu Jugoslávie rozhodnuto. Oblast Slovinska na sever od řeky Sávy byla anektována Německem a připojena k rakouské Východní marce, oblast jižně od Sávy byla obsazena Itálií včetně severní a střední Dalmácie. Bačka a Mezimuří připadly Maďarsku, Německo

---

⁴¹ TEJCHMAN, M.: *Balkán ve válce a v revoluci: 1939-1945*. 1. vyd. V Praze: Karolinum, 2008, s. 264.

⁴² RYCHLÍK, J.; PERENČEVIĆ, M.: *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 276.

⁴³ Ustaša – chorvatská revoluční organizace – ultranacionální fašistické hnutí, které se hlásilo ke katolictví. Organizaci založil Ante Pavelić v roce 1930. Cílem organizace bylo vytvořit samostatný stát jako odpověď na srbskou hegemonii a utlačování.

⁴⁴ Nezavisna država Hrvatska - NDH

⁴⁵ Slavko Kvaternik – bývalý rakouskouherský podplukovník, jeden ze zakladatelů ustašovské organizace.

⁴⁶ Až do jugoslávské kapitulace to byla nejsilnější politická strana v Chorvatsku. Vůdcem Chorvatské selské strany byl Vlatko Maček.

⁴⁷ Ante Pavelić – jeden ze zakladatelů a hlavních ideologů ustašovského hnutí. Vůdce Nezávislého Chorvatského státu.

⁴⁸ Nechal se titulovat „poglavnik NDH“ (vůdce NDH).

anektovalo také Banát. Černá Hora byla obsazena Itálií a západní část Makedonie s Kosovem byla připojena k „*Velké Albánii*.“ Východní část Makedonie připadla Bulharsku. Zbytek Srbska byl okupován armádou Německa a jih země (Niš s okolím) bulharským vojskem.⁴⁹

Velká část Chorvatů přijala pozitivně porážku Jugoslávie, vznik NDH chápali jako vytvoření samostatného Chorvatska. Ustašovská propaganda neustále zdůrazňovala, že poprvé od roku 1102 bylo Chorvatsko úplně samostatné a zahrnovalo veškerá svá historická území. Nicméně již brzy začala nově nabitá národní hrdost vyprchávat. První velké zklamání a šok pro obyvatele bylo podepsání Římských dohod⁵⁰ mezi Ante Paveličem a Mussolinim.⁵¹ Velmi brzy také vláda NDH začala zavádět svůj politický program. Priorita ustašovské vlády byla zavést „*nový pořádek*“, tj. stejný model, který byl zavedený v Německu a Itálii – kult národa, státu a vůdce. V ustašovském státě vytvořeném Paveličem a jeho ustašovci se muselo ustašovsky myslet, ustašovsky mluvit a hlavně ustašovsky pracovat.⁵² Již 17. dubna 1941 byl zaveden zákon o obraně národa a státu. Toto nařízení bylo počátkem ustašovského teroru, který veškerou činnost namířenou proti zájmům národa a NDH považoval za velezradu a trestal ji smrtí. Ustašovci odmítali jakoukoliv existenci Srbů na území Chorvatska. Podle jejich výkladu byli Srbové v Chorvatsku ve skutečnosti Chorvaté, kteří přijali pravoslaví. I když tedy podle ustašovské propagandy neexistovali, byla proti nim od začátku vedena ostrá kampaň. Byla proti nim zavedena celá řada opatření a zákonů.⁵³ Smyslem protisrbské⁵⁴ a protizidovské politiky⁵⁵ bylo vytvoření homogenního státu, který měl být etnickým složením pouze chorvatský. Již na konci dubna 1941 docházelo k prvnímu pronásledování Srbů ustašovci. Byly zřízeny zvláštní tábory,⁵⁶ kde byli Srbové soustředěni, než budou přestěhováni do Srbska. K dalším zločinům ustašovského režimu patřila také totální likvidace židovské a romské komunity v NDH.⁵⁷

---

⁴⁹ RYCHLÍK, J.; PERENČEVIĆ, M.: *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 278.

⁵⁰ Dohody znamenaly, že NDH podstoupila Itálii skoro celou Dalmácii, velké části chorvatského přímoří a oblasti Gorského Kotaru, i když obyvatelstvo těchto území bylo výlučně chorvatské.

⁵¹ GOLDSTEIN, I.: *Hrvatska povijest*. Zagreb: Novi Liber, 2003, s. 272.

⁵² Více o ustašovském hnutí viz RAMET, S. P.: ed. *Nezavisna Država Hrvatska 1941-1945: zbornik radova*. Zagreb: Alinea, 2009. s. 43-66.

⁵³ Protisrbská opatření byla velmi podobná těm, které byla vyhlášena proti Židům.

⁵⁴ Mile Budak, jeden z hlavních ideologů ustašovského režimu prosazoval řešení „srbské otázky“ – třetinu Srbů vystěhovat z NDH, třetinu pokatoličtit a třetinu odstranit.

⁵⁵ 30. dubna byly vyhlášeny zákony o rase, ve kterých byl definován árijský a neárijský původ. Nařízení byla přejata podle vzoru nacistických norimberských zákonů.

⁵⁶ Asi nejznámější koncentrační tábor na území NDH byl v Jasenovci. Více o táboře viz ŠKILJAN, F. *Logorski sustav Jasenovac-kontroverze*. In *Nezavisna država Hrvatska 1941-1945: zbornik radova*; RAMET, S. P.: ed.: *Nezavisna Država Hrvatska 1941-1945: zbornik radova*. Zagreb: Alinea, 2009. s. 117–130.

⁵⁷ RYCHLÍK, J.; PERENČEVIĆ, M.: *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 288.

Již od června 1941 existoval na jeho území komunistický a nekomunistický odboj. Nekomunistický odboj byl reprezentován četnickým hnutím.⁵⁸ V roce 1941 četníci operovali především na území Srbska, postupem času se však rozrostli i do dalších částí Jugoslávie. V Chorvatsku vznikaly četnické jednotky většinou jen tam, kde žilo převážně srbské obyvatelstvo; Chorvaté do jednotek příliš nevstupovali.⁵⁹ Jako celek mělo četnické hnutí význam hlavně v Dalmácii a také v Krajině.⁶⁰ Hlavním cílem četnických útoků se brzy staly především chorvatské ustašovské jednotky. V NDH se formovaly jednotky četníků, které sloužily nejprve jako vesnická sebeobrana proti útokům ustašovců, brzy ale četníci začali s odvetnými akcemi a sami začali vypalovat chorvatské a muslimské vesnice.⁶¹

Druhou odbojovou skupinu na území Jugoslávie tvořili komunisté.⁶² Ti se zformovali po německé agresi na SSSR.⁶³ Po útoku wehrmachtu vydala Kominternu pokyn všem komunistickým stranám k organizování partyzánských skupin, které měly provádět sabotáže a útoky na místní německé vojáky. Komunistický odboj byl reprezentován Komunistickou stranou Jugoslávie (KSJ). Byla to jediná politická síla, která disponovala organizovanou sítí ve většině částí Jugoslávie. Hlavním představitelem komunistického odporu byl Josip Broz Tito a jeho hnutí bylo označováno jako partyzánské. Tito původně počítal s velkým povstáním, které by se lavinově rozšířilo do všech oblastí Jugoslávie. Obecně se totiž nepředpokládalo, že válka potrvá dlouho, protože SSSR velmi rychle Německo porazí. Již během července 1941 vypukla povstání v Srbsku, Černé Hoře, v některých částech Slovinska a v Bosně. Povstání se většinou neseťkala s úspěchy a partyzáni byli vytlačeni do Bosny, kde se v lednu 1942 ve městě Foča načas usadili. Na jaře 1942 musel Tito se svými jednotkami opustit Foču kvůli nové německé ofenzívě. Partyzáni se museli přesunout k hranicím Bosny s Chorvatskem.

---

⁵⁸ Četnické hnutí – srbská nekomunistická, vojenská odbojová organizaci se silnými prvky srbského nacionalismu. Vedoucí četnickou postavou byl plukovník Draža Mihailović, který v srbské oblasti Ravna Gora vybudoval ozbrojenou organizaci, která navazovala na historické tradice četnických bojovníků proti turecké a později také proti rakouské nadvládě. Jejich hlavním cílem byla idea Velkého Srbska na území bývalého území království Jugoslávie. Přičemž chorvatský národní prostor by zůstal omezen prakticky pouze na region kolem Záhřebu. Dalším prvkem četnické ideologie bylo zachování Jugoslávie jako monarchie po skončení války. Více o četnickém hnutí v Chorvatsku viz JELIĆ-BUTIĆ, F. *Četnici u Hrvatskoj: 1941-1945*. Zagreb: Globus, 1986.

⁵⁹ Ve velení četnického hnutí se ale našly výjimky, jednalo se o pár projugoslávsky orientovaných Chorvatů i Slovinců.

⁶⁰ Srbská Krajina – historické území v Chorvatsku, kde žili převážně Srbové.

⁶¹ RYCHLÍK, J.; PERENČEVIĆ, M.: *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 299.

⁶² Partyzáni – komunistická organizace vedená Josipem Broz Titem, která programově budovala partyzánský odboj, jako celojugoslávské mnohonárodnostní, etnicky tolerantní hnutí. Na rozdíl od četníků rozhodně odmítala všechny formy nacionalismu, prosazovala heslo bratrství a jednoty všech národů Jugoslávie. Po válce chtěla prosadit Jugoslávii jako federaci.

⁶³ Útok na Sovětský svaz začal 22. června 1941.

Rozpory mezi partyzány a četníky se brzy staly nepřekonatelnými, obě dvě strany měly odlišnou taktiku i válečné cíle. Spojenci, kteří uznávali exilovou vládu, považovali dlouho četníky za hlavní odbojovou sílu na území Jugoslávie. Jednání mezi Titem a Mihailovičem záhy ztroskotala kvůli nepřekonatelným rozdílům v jejich názorech. Lze hovořit o vzniku občanské války mezi četníky a partyzány. Četníci vnímali partyzány jako ještě větší nepřátele, než pro ně byli italští a němečtí okupanti. Dokonce byli v některých případech ochotni spolupracovat s italskými i německými jednotkami při útocích na partyzány.⁶⁴

Koncem roku 1943 došlo k události, která byla velmi významná pro vyjasnění postavení Chorvatska v poválečné Jugoslávii. Ve dnech 29. - 30. listopadu 1943 proběhlo v bosenských Jajcích druhé zasedání⁶⁵ AVNOJ.⁶⁶ Zde byla přijata důležitá rozhodnutí o poválečném vybudování Jugoslávie na federativním principu tak, aby byla zajištěna rovnoprávnost národů Srbska, Chorvatska, Slovinska, Černé Hory, Makedonie a Bosny a Hercegoviny.⁶⁷

V září 1943 slábl italský vliv v Chorvatsku, bylo to díky spojeneckému vyloštění na jihu Itálie. Útokem na Itálii došlo k sesazení Mussoliniho a následné kapitulaci Říma 8. září 1943. Pavelić po dohodě s Hitlerem prohlásil římské dohody za zrušené a Dalmácie byla připojena k NDH.⁶⁸ Po odchodu italských okupantů vzniklo v Dalmácii vakuum, které ihned zaplnili Titovy partyzáni.⁶⁹ V druhé polovině roku 1943 tak docházelo k mnoha ozbrojeným střetům v Dalmácii, kde se střetávali partyzáni s německým vojskem, které chtělo získat pod správu oblasti, které po kapitulaci opustila italská vojska.

Vítězství sovětských vojsk u Kurska, porážky fašistů v severní Africe a v Itálii, kapitulace Itálie, to vše podstatně změnilo poměr sil ve válce ve prospěch Spojenců, ale i postavení jugoslávských partyzánů. Počátkem podzimu 1943 ovládali partyzáni již takřka polovinu jugoslávského území a byli skutečnou armádou o 300 tisících mužích.⁷⁰

---

⁶⁴ RYCHLÍK, J.; PERENČEVIĆ, M.: *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 312.

⁶⁵ K prvnímu zasedání AVNOJ došlo 26. – 27. listopadu 1942 v Bijači. Zde AVNOJ vznikl.

⁶⁶ AVNOJ – „*Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije*.“

⁶⁷ Další usnesením bylo rozhodnuto, že jugoslávská exilová vláda v Londýně není legitimní a všechny její pravomoci nyní převzalo předsednictvo AVNOJ.

⁶⁸ Připojena byla pouze Dalmácie, bez Rijeky a Istriie. Ve skutečnosti nebyly plně odevzdány NDH, obsadila je německá armáda.

⁶⁹ Díky kapitulaci Itálie se podařilo partyzánům ukořistit italským okupantům velké množství zbraní, munice a jídla. Díky těmto ziskům mohlo dojít na území Dalmácie k masové mobilizaci.

⁷⁰ TEJCHMAN, M.: *Balkán ve válce a v revoluci: 1939-1945*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008, s. 411.

3.2 Události v Srbsku v letech 1941 – 1943

Vývoj událostí v Srbsku se po kapitulaci Jugoslávie odlišoval od situace v Chorvatsku. Území okupovaného Srbska podléhalo od 29. srpna 1941 srbské kolaborantské vládě generála Milana Nediće,⁷¹ která ale neměla ministerstvo zahraničních věcí a nesměla udržovat samostatné mezinárodní styky. Přístup Berlína k ovládanému Srbsku poznamenala specifická situace na Balkáně a relativní odlehlost od střední a středovýchodní Evropy a přípravy Německa na útok proti SSSR. Území okupovaného Srbska se nacházelo až na okraji zájmu nacistické politiky. Hitler nepočítal, že ho v blízké budoucnosti integruje do své říše. Tento region měl sloužit jako bezpečná oblast, kudy procházely důležité dopravní trasy spojující střední Evropu s okupovaným Řeckem.⁷²

Ve srovnání s jinými státy, které Německo okupovalo, byly Židé a Romové ihned po jugoslávské kapitulaci vystaveni genocidě. Německá správa dokonce v srpnu 1941 tvrdila, že Srbsko bylo jedinou zemí v Evropě, kde byla „*židovská a cikánská otázka vyřešena*.“ To ale nebyla pravdivá informace. Ještě v roce 1942 na srbském území docházelo k zabíjení Židů a Romů.⁷³

Ihned po obsazení Srbska začali okupanti většinou brutálně potlačovat jakýkoliv pokus o odpor. Gestapo zatkl několik stovek známých osobností, které bylo připraveno popravit jako odvetu za případné nepřátelské akce srbských obyvatel.⁷⁴

Hlavním faktorem nestabilního Srbska bylo vzrůstající a sílící hnutí odporu. Podobně jako na území NDH, tak i v Srbsku se během let 1941-1943 vyskytovaly obě odbojové organizace – četníci a partyzáni.

Ústřední a nejsilnější odbojovou skupinu v Srbsku představovali až do roku 1944 především četníci. Mihailović nejdříve vytvořil vrchní velení své organizace, a poté rozeslal své emisary v květnu 1941 po Srbsku a v srpnu 1941 i na území Bosny a Hercegoviny a Černé Hory. Jednotlivé četnické oddíly byly nejdříve vytvářeny na základě dobrovolnosti,

---

⁷¹ Generál Milan Nedić – stal se kolaborantem ne pro přesvědčení o vítězství Osy, ale kvůli příležitosti pomoci svému národu, který se ocitl v tísní. Funkci předsedy vlády nechápal jako poctu ale jako nelehké břemeno. Nedić tvrdil, že chce vytvořit nacionální a rolnický stát.

⁷² PELIKÁN, J.; et al.: *Dějiny Srbska*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 382.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Jednalo se o intelektuály nebo špičky Srbské pravoslavné církve (patriarcha Gavriilo, biskup Nikolaj Velimirović).

později se vytvářely i násilnou mobilizací sedláků. V polovině listopadu 1941 uznala jugoslávská exilová vláda Mihailoviće za velitele všech vlasteneckých sil v zemi. V lednu 1942 byl Mihailović dokonce jmenován ministrem armády, námořnictva a letectva.⁷⁵

Četníci a partyzáni mezi sebou už od počátku měli veliké rozpory. Ty byly vyvolávány rozdíly v ideové, politické, ale i strategické orientaci obou skupin. Napětí mezi oběma křídly rezistence se začalo stupňovat již od druhé poloviny léta 1941. Během velmi krátké doby se do obou směrů odboje zapojilo veliké množství Srbů. Centra obou odbojových organizací se nacházela ve stejném regionu západního Srbska. Povstalci ovládli během srpna a září 1941 rozsáhlé území kolem měst Užice a Požega, kde však postupně převládl vliv partyzánů.⁷⁶ Tito a jeho odbojová skupina zde však přecenila své síly a začala Užickou republiku organizovat podle sovětského modelu.⁷⁷ Došlo i k dvěma schůzkám Mihailoviće a Tita, kde se snažili zlepšit vztahy mezi oběma organizacemi.⁷⁸

Koncem listopadu 1941 se podařilo německé armádě obsadit po pětidenním dobývání město Užice. Na začátku prosince se nerovný partyzánský boj s Němci změnil nejdříve v ústup, a poté v bezhlavý útěk. Mihailović využil oslabení partyzánů a spolu s německými jednotkami zaútočil na ustupující Titovy jednotky.⁷⁹ Tito následně vydal zákaz o spolupráci partyzánů s četníky. Tím fakticky vyhlásil otevřený boj četnické organizaci. V Srbsku a následně i na velkých částech teritoria bývalé Jugoslávie začala občanská válka, kterou mezi sebou paralelně s bojem proti okupantům a jejich domácím kolaborantům až do roku 1945 vedla dvě národně osvobozené protifašistické hnutí.⁸⁰

---

⁷⁵ TEJCHMAN, M.: *Balkán ve válce a v revoluci: 1939-1945*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008, s. 390.

⁷⁶ Povstalci osvobozené území nazývali Užická republika.

⁷⁷ Partyzáni připravovaly vyvlastnění větších zemědělských statků a represe proti jejich majitelům. Dokonce ve svých řadách vyhledávali špióny, zrádce a trockisty.

⁷⁸ Od jednání ale ani jedna strana neočekávala trvalé zlepšení vztahů. Tito i Mihailović pouze čekali na vhodný okamžik, až se budou moci se svými odbojovými protivníky vypořádat.

⁷⁹ Partyzáni se následně stáhli ze Srbska do Sandžaku. Opakované pokusy Titových jednotek proniknout do Srbska ze západních oblastí okupované Jugoslávie končily neúspěchem. Návrat do Srbska se jim podařil až v polovině roku 1944.

⁸⁰ PELIKÁN, J.; et al.: *Dějiny Srbska*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 404.

4 Události v Jugoslávii reflektované protektorátním tiskem v letech 1941-1943

Kromě přítomnosti nacistické propagandy, která se podle potřeby německé politiky upravovala, se v novinách objevovalo jedno specifikum, které je potřeba zmínit. Většina článků v následující analýze byla deníky pouze přepsána, respektive texty nebyly vlastní. Citovány byly především informace z ČTK, německých agentur nebo v některých případech i dalších zahraničních zdrojů.

4.1 Události roku 1941

Pro dokreslení situace je vhodné uvést počet článků, které se ve zkoumaných denících věnovaly jugoslávským událostem. Množství zpráv o Jugoslávii se v každém periodiku lišilo, bylo však podstatné, že ve většině článků nedocházelo k větším úpravám. Články se tak ve velkém množství případů mnoho nelišily. Čtenář, který se zajímal o dění v Jugoslávii, mohl jednoduše odebírat pouze jeden typ protektorátního deníku.

Národní politika v roce 1941 informovala čtenáře o Jugoslávii v 231 člancích. V Českém slovu si ve stejném roce mohl čtenář přečíst 242 zpráv ze stejné oblasti. Deník Venkov psal o Jugoslávii v celkem 104 člancích. Období roku 1941 bylo nejneprodnější, co se týče článků s jugoslávskou tematikou. Mohly za to především události z března a dubna 1941, kdy deníky každý den přicházely se zprávami o vývoji událostí v Bělehradě, popřípadě v Záhřebu.

4.1.1 Události první poloviny roku 1941

V prvních šesti týdnech roku 1941 zkoumané deníky nevěnovaly příliš pozornost jugoslávským událostem. Za zmínku stojí trend, který byl za celé tři roky typický pouze v období ledna a února 1941. Jednalo se o krátké agenturní zprávy, které pouze stručně informovaly čtenáře o přírodních podmínkách v Jugoslávii. Zejména deník České slovo

během dvou týdnů přišel s celkem pěti články o „*sněhových závějích v Jugoslávii*“,⁸¹ či následných „*rekordních povodních*.“⁸²

Po šestitýdenní absenci článků o politice, či kultuře se situace změnila. Již v polovině února 1941 se začalo objevovat poměrně více zpráv, které souvisely s Jugoslávií. Hlavní téma deníků představovaly události nejen z Jugoslávie ale i události z Bulharska. Obě dvě země byly pod tlakem německé politiky. Velkoněmecká říše chtěla, aby oba státy přistoupily k Paktu tří.⁸³

České slovo informovalo na své titulní straně o schůzce ministerského předsedy Cvetkoviče a ministra zahraničí Cincara Markoviče s Hitlerem.⁸⁴ Podle zprávy se jednalo pouze o „*přátelskou schůzku*“, která prý měla za úkol pouze posílit „*více než pozitivní vztahy*“ mezi Jugoslávií a Německou říší.⁸⁵ Po této návštěvě obou představitelů bělehradské vlády byly protektorátní deníky shodně přesvědčené, že „*je to jen otázka času*“, než se Jugoslávie připojí k Paktu tří. Stejně tak Venkov i Národní politika si byly jisty ve svých člancích, že Jugoslávie byla ochotna spolupracovat s osmdesátimilionovým Německem.⁸⁶

Po „*přátelské návštěvě*“ proběhlo 17. února zasedání všech ministrů jugoslávského kabinetu v Bělehradě. České slovo informovalo o této události strohým článkem, jak ministerský předseda „*Cvetković sdělil výsledky svého jednání v Německu*.“⁸⁷ Naopak deník Národní politika informoval mnohem rozsáhlejším článkem, ve kterém nabízel čtenáři „*bilanci státnických schůzek*.“⁸⁸ Jednání bylo deníkem zhodnoceno jako „*úspěšné pro Osu*“ a také zdůrazňovalo jeho pozitivní přínos pro bezpečnost jugoslávského státu. Samotné vyjádření vlády v Bělehradě však zveřejněno nebylo. Deník citoval pouze slova jugoslávského ministra Kulovce, který se vyjádřil, že zachování míru na Balkáně muselo být „*předmětem největšího úsilí každého Jugoslávce*.“⁸⁹

Velká Británie se nadále snažila diplomatickou cestou zabránit, aby Jugoslávie přistoupila k Paktu tří. Jugoslávie by možná i déle odolávala nátlaku Německa, ale s ohledem

---

⁸¹ *Jugoslávské vlaky stojí v závějích*, České slovo, 6. ledna 1941, s. 2.

⁸² *10 stupňů tepla v Jugoslávii*, České slovo, 12. ledna 1941, s. 2.

⁸³ TEJCHMAN, M.: *Balkán ve válce a v revoluci: 1939-1945*. 1. vyd. V Praze: Karolinum. 2007. s. 181-201.

⁸⁴ Ta se konala 14. února 1941.

⁸⁵ *Vůdce přijal zástupce Jugoslávie*. České slovo, 14. února 1941, s. 1.

⁸⁶ *Ochota Jugoslávie ke spolupráci s Němci*, Venkov, 15. února 1941, s. 2.

⁸⁷ *Zasedání kabinetu v Jugoslávii*, České slovo, 19. února 1941, s. 2.

⁸⁸ *Bilance* obsahovala ještě rozbor schůzky Mussoliniho s náčelníkem španělského státu.

⁸⁹ *Bilance státnických schůzek – Jihovýchodní Evropa se staví za politiky Osy*, Národní politika, 19. února 1941, s. 1.

ke krizi na vnitropolitické scéně to nebylo již možné. Chorvaté shodně jako Slovinci tvrdili, že by bylo rozumné přistoupit k Paktu tří, Srbové v čele s Cvetkovičem zastávali opačný názor. Jugoslávie se tak po bulharském přistoupení dostala do vojenského sevření německou a italskou armádou. Bělehrad tuto vojenskou akci oficiálně nekomentoval, byl již „*zatlačen do rohu*.“ Díky přistoupení Bulharska získalo Německo dalšího spojence na Balkánu. Zároveň dostalo ze Sofie souhlas se vstupem wehrmachtu na bulharské území, které Hitler bezpodmínečně potřeboval při přípravách útoku na Řecko.⁹⁰ Po přistoupení Bulharska se tak pozornost sledovaných protektorátních deníků na Balkáně orientovala již převážně jen na Jugoslávii a reakci bělehradské vlády. Čtenář si mohl všimnout společného rysu v informování deníků, které v tomto období ještě zvýšily počet zpráv o svém přesvědčení, že Bělehrad již brzy přistoupí „*na správnou stranu*.“⁹¹

Jako doklad o přesvědčovací politice protektorátních deníků na Jugoslávii mohl sloužit článek, který vyšel v Národní politice. Ta informovala zprávou „*o úsudku Bělehradu o událostech na Balkáně*.“ Podle článku se bělehradské vládě díky bulharskému přistoupení značně urychlila cesta k maximalizaci součinnosti mezi Jugoslávií a Německem. Rozhodnutí Sofie bylo podle deníku pádnou a zamítavou odpovědí na britské připravované plány na Balkáně.⁹² Zajímavé bylo, že ačkoliv se v názvu článku psalo o úsudku Bělehradu, v textu čtenář žádný úsudek bělehradské vlády nenašel. Autor ve zprávě vyjadřoval pouze svůj názor.

Další zprávu dokreslující čtenáři pohled na náladu v Jugoslávii přineslo České slovo. Šlo o citaci ze zahraniční agentury, které obsahovala prohlášení ministra zahraničí Cincara Markoviče. Ve svém vyjádření nabádal obyvatele, aby dokázali zachovat národní kázeň a disciplínu, „*neboť Jugoslávie bude i nadále vystavována úporné nervové válce*.“⁹³ Sečtější čtenář mohl z ministrova prohlášení vytušit, že německý tlak poleví až ve chvíli, kdy bělehradská vláda přistoupí k Paktu tří.

Po bulharském přistoupení k Paktu tří navštívil regent Pavel Adolfa Hitlera v Berchtesgadenu.⁹⁴ Hitler se ho zde opět pokoušel přesvědčit k připojení se na stranu

---

⁹⁰ Italská ofenzíva v Řecko byla prozatím neúspěšná a Hitlerovi nezbývalo nic jiného, než svému spojenci přispěchat na pomoc.

⁹¹ *Jugoslávie sleduje kladně nové události na Balkáně*, Národní politika, 3. března 1941, s. 2. „*Správnou stranou*“ bylo myšleno připojení se k Paktu tří.

⁹² *Balkán odmítá Anglii* – Národní politika, 5. března 1941, s. 2.

⁹³ *Jugoslávie zachová kázeň* - Večerní České slovo, 5. 3. 1941, s. 2.

⁹⁴ Schůzka se odehrála 3. března 1941.

Velkoněmecké říše. Nicméně výsledek této schůzky nebyl znám. Protektorátní deníky o této schůzce nepřinesly čtenářům ani jeden článek.

V druhém a třetím týdnu února 1941 se chování protektorátních deníků dalo nazvat jako „vyčkávací.“ Deníky zásobovaly čtenáře články, které informovaly českého čtenáře o „rozumné politice Jugoslávie.“⁹⁵ Čtenáři jistě došlo, že rozumnou politikou bylo myšleno neustálé sblížování německých a jugoslávských politických špiček. Žurnalistická propaganda kromě těchto zpráv přinášela články typu „Britský plán na Balkáně padl“,⁹⁶ a „Na anglickém vyslanectví v Bělehradě se balí“,⁹⁷ apod. V těchto článcích, které byly mířeny proti Velké Británii a její zahraniční politice, se opakovaly ty samé argumenty či názory. Zprávy byly typické svojí monotónností témat a čtenáře tak nemohly výrazněji zaujmout.

Jugoslávská korunní rada 17. března i vláda 20. března definitivně rozhodly, že dohodu o přistoupení Jugoslávie k Paktu tří schválí.⁹⁸ Osmičlenná jugoslávská delegace následně odjela tajně do Vídně, kde 25. března podepsala protokol o přistoupení Jugoslávie k Paktu tří. Cvetković i Cincar Marković za přítomnosti Hitlera, von Ribbentropa, hraběte Ciana a velvyslance Japonska v Berlíně pakt podepsali.

Sledované deníky popisovaly čtenářům jugoslávské podepsání přístupu k Paktu tří⁹⁹ jako „slavnostní akt“, který byl pouze potvrzením „přátelských vztahů“ mezi Německem a Jugoslávií. Realita však byla jiná. Podpis smlouvy, který se konal ve vídeňském zámku Belvedere, se dal přirovnat spíše ke smuteční slavnosti. Sám Hitler prý dokonce popsal atmosféru jako „pohřeb.“ Současně však byl spokojen se ziskem politicky i hospodářsky významného státu na Balkáně.¹⁰⁰

Již následující den začaly protektorátní deníky téměř shodně informovat čtenáře o přistoupení Jugoslávie k Paktu tří. Národní politika věnovala 26. března celé dvě strany slavnostnímu podpisu ve Vídni. O podpisu deník informoval jako o „aktu dalekosáhlého významu.“ Autor nezapomněl zmínit, že tyto prostory byly místem nedávného bulharského podpisu dohody o přistoupení k Paktu tří mocností, a kde předtím i maďarští státníci připojili podpis na tento dokument. V článku byl přístup všech tří zemí k Paktu tří popsán jako „čin, který byl nyní nejdůležitější pro nový evropský řád.“ Zbývající část titulní strany deníku

⁹⁵ *Sjednocovací proces v Jugoslávii pokračuje*, 10. února, 1941, s. 1.

⁹⁶ *Britský plán na Balkáně padá*, České slovo, 18. března 1941, s. 1.

⁹⁷ *Na anglickém vyslanectví v Bělehradě se balí*, Národní politika, 19. března 1941, s. 2.

⁹⁸ Pouze tři ministři nesouhlasili s výsledkem jednání a rezignovali na své funkce.

⁹⁹ 25. března 1941.

¹⁰⁰ TEJCHMAN, M.: *Balkán ve válce a v revoluci: 1939-1945*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008, s. 252.

poskytla čtenářům přepis Protokolu o přistoupení Jugoslávie k Paktu tří mocností i prohlášení jugoslávského předsedy vlády. Ten ve svém projevu zopakoval hlavní cíl jugoslávské politiky, kterým i nadále bylo „zachování míru jugoslávskému lidu a upevnění jeho bezpečnosti.“¹⁰¹ Na druhé straně deníku byl přepsán projev říšského ministra zahraničí Joachima von Ribbentropa. Ve svém prohlášení von Ribbentrop ujišťoval čtenáře jménem Německa, že nemá na těchto územích teritoriálních a ani politických zájmů. Důvodem přistoupení Jugoslávie k Paktu tří bylo prý jenom zabránit, aby v Jugoslávii nedošlo k pokračování evropské války. Konečným cílem byla podle Ribbentropa pouze pomoc při zavedení nového řádu, který by uklidnil celý evropský prostor.¹⁰²

České slovo i Venkov věnovali událostem okolo přistoupení Jugoslávie k Paktu shodně celé dvě strany, stejně jako deník Národní politika. Jediným rozdílem, kterého si čtenář mohl na první pohled všimnout, byla fotografie dominující titulní straně Venkova. Snímek zachycoval regenta Pavla, ministerského předsedu Dragišu Cvetkoviće a ministra zahraničí Cincara Markoviče. V obou denících nechyběly ani již zmíněné přepisy projevů ministrů zahraničí Cincara Markoviče a von Ribbentropa. Ve sledovaných denících se opakovaly často ta samá hesla a formulace, která byla klíčová a důležitá pro zpravodajství z Jugoslávie v tomto období „...zachování míru, zabezpečení svobody obyvatelům Jugoslávie...“

Vlna přátelství a euforie vůči Jugoslávii, která byla patrná v protektorátních denících v únoru a březnu 1941, však brzy pominula. V Bělehradě došlo k událostem, které byly velmi zásadní v následném vývoji Balkánského poloostrova. Již den po slavnostním přistoupení Jugoslávie k Paktu tří se v Bělehradě začaly objevovat první protiněmecké demonstrace nespokojených obyvatel. Lidé nesouhlasili s jugoslávskou politikou, která se podřídila německé politice a přistoupila k Paktu tří. Nepokoje vznikaly především v Srbsku. Srbové v podpisu spatřovali zradu národních zájmů. Již v den přistoupení docházelo k prvním nepokojům a protestním demonstracím, které se následně rozrostly v masové nepokoje ve větších srbských městech. Tyto demonstrace nesly hesla „Raději válku, než pakt“ (*Bolje rat nego pakt*) a „raději hrob než otroctví“ (*Bolje grob nego rob*).¹⁰³

Protektorátní deníky začaly ve svých zprávách komentovat protiněmecké demonstrace z počátku neutrálně. Dalo by se říci, že zprávy působily občas zmateně. V některých článcích

---

¹⁰¹ Jugoslávie přistoupila k Paktu tří, Národní politika, 26. března 1941, s. 1.

¹⁰² Jugoslávie přistoupila k Paktu tří, Národní politika, 26. března 1941, s. 2.

¹⁰³ ŠESTÁK, M.; et al.: *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 441.

dokonce vyvracely, že by se v Bělehradě nějaké nepokoje vůbec konaly. Příkladem mohl být článek, kde Národní politika důrazně odmítla článek z britského tisku, který přinesl zprávu o nesouhlasu obyvatel Jugoslávie s přistoupením k Paktu. Protektorátní deník označil britské noviny za „*ulhané válečné zločince*“, kterým nelze v ničem věřit.¹⁰⁴

Podobně reagovalo i České slovo. V článku bylo popřeno, že by k nějakým demonstracím vůbec došlo. Autor zprávy však informoval čtenáře, že „*rozšifroval pověsti*“ o nepokojích v Bělehradě. Demonstrace měly být organizovány Angličany a Židy, kteří pobývali v jugoslávském hlavním městě. Nepokoje prý prozrazovaly pouze chorobnou snahu Velké Británie vyvolávat neklid v Jugoslávii. Článek také obsahoval prohlášení z „*příslušných jugoslávských míst*“, ve kterém byl jasně popřen výskyt jakýchkoliv nepokojů, které by byly namířeny proti Německu nebo mocnostem Osy.¹⁰⁵ Čtenář mohl být zprávami, které samy o sobě působily zmateným dojmem, poněkud zaskočen. Články tak nebyly moc srozumitelné a čtenář z nich mohl mít rozporuplné pocity.

Po vojenském převratu v Bělehradu 27. března došlo ve zpravodajství protektorátních deníků ke zdatelné proměně nálady v informování čtenáře. Zprávy, které následovaly, nebyly už tak srdečné a oplývající přátelstvím vůči Jugoslávii, jak to bylo možné pozorovat v první čtvrtině roku 1941. Rozdíl v prvních dnech od státního převratu ještě nebyl tak markantní, s přibývajícímí dny se ale zvětšoval. Bylo to způsobeno nedostatkem informací, kterými ze začátku protektorátní, respektive německé deníky disponovaly.

Ještě na počátku března 1941 deníky vyzdvihovaly bělehradskou spolupráci s Německem. Hojně také přebíraly často jen strohé agenturní zprávy ze zahraničí, které informovaly o zesilování přátelství mezi jugoslávskými a německými politiky. To se však po svržení regenta Pavla a jeho vlády změnilo. První články po převratu nebyly rozsáhlé a neměly ještě nepřátelský podtón. Čtenáři se dozvěděli pouze o „*státním převratu v Jugoslávii a novém králi Petrovi*“,¹⁰⁶ který převzal funkci po princí Pavlovi.

Čím více informací deníky získávaly o bělehradských událostech, tím spíše si mohl čtenář všimnout změny charakteru příspěvků. Najednou se objevily články, které citovaly zahraniční agentury o „*německém vyčkávání*“,¹⁰⁷ jak celá situace v Jugoslávii dopadne. Čtenář tak mohl z tisku pochopit, že protektorátní tisk byl prozatím názorově nerozhodný.

---

¹⁰⁴ *Výmysly o náladě v Jugoslávii*, Národní politika, 26. března 1941, s. 1.

¹⁰⁵ *Jugoslávie se nedala zvíkat Anglií*, Venkov, 27. března 1941, s. 1.

¹⁰⁶ *Vojenský státní převrat v Jugoslávii*, Národní politika, 28. března 1941, s. 1.

¹⁰⁷ *Státní převrat v Jugoslávii*, Národní politika, 29. března 1941, s. 2.

Deníky pouze čekaly na další vývoj událostí, zdali se opravdu jednalo jen o vnitropolitický boj v Bělehradě nebo jestli šlo o jasný signál Německu, ze kterého by Berlín „*musel vyvodit následky*.“¹⁰⁸

Jak dny plynuly, začalo se objevovat stále více informací o bělehradském státním puči. Vyšlo najevo, že převrat byl víceméně pouze srbskou záležitostí, proto také již od 1. dubna 1941 začala česká média měnit způsob informování o protiněmeckých demonstracích v Srbsku. Vyšlo kolem jedné desítky odsuzujících zpráv o srbském „*rozhodnutí*“ a násilí na německém obyvatelstvu, které postupně ještě rostlo. Noviny také neopomněly napsat, že na demonstracích se objevovaly kromě „*srbských zástav i vlajky britské*.“¹⁰⁹ Tyto zprávy měly symbolizovat čtenářům deníků, že za demonstracemi proti německým obyvatelům stála v první řadě anglická politika. Vyvolat tuto iluzi však také bylo hlavním úkolem tehdejšího cenzurovaného tisku. Národní politika dokonce začala hojně používat označení „*teror*.“¹¹⁰

V souvislosti s nepokoji v jednom ze článků Národní politiky byla mimo jiné položena nové hlavě státu Petrovi ironická řečnická otázka, zda bylo Bělehradu příjemné, že po státním převratu začalo „*domácí židovstvo pořádat slavnostní bohoslužby*.“¹¹¹ Autor tím naznačoval čtenáři, že za bělehradským pučem stáli všudypřítomní Židé. V textu také bylo zmíněno „*několik českých nepolepšitelných politiků*“, kteří souhlasili jak s britskou politikou na Balkáně, tak i s vojenským pučem, který se v Bělehradě odehrál. Redaktor byl přesvědčený, že se tito politici jen snažili nachytat „*na své iluze kavárenské a pivní publikum*.“ I když v textu nebyli přímo jmenováni jednotliví čeští politici, důvtipnému čtenáři bylo jasné, že se jednalo primárně o dr. Edvarda Beneše a odbojové skupiny. „*Kavárenským a pivním publikem*“ se pak myslel okruh intelektuálů, kteří většinou diskutovali o politické situaci po městských kavárnách a pivnicích.

V analyzovaných periodikách se od 4. dubna 1941 začaly objevovat články, které obsahovaly útočný náboj a výhrušky vůči Srbům. Srbsko a Srbové začali být ihned označováni za nepřítel Německé říše, tím pádem i nepřítel Protektorátu Čechy a Morava. Nejvýstižněji německé chování vůči Jugoslávii vyjadřoval nadpis článku Českého slova „*Od hodiny k hodině se zhoršuje zahraničně politická situace Bělehradu*“.¹¹² Nadpis zprávy mohl

---

¹⁰⁸ *Vojenský převrat v Jugoslávii*, České slovo, 28. března 1941, s. 2.

¹⁰⁹ *Státní převrat v Jugoslávii*, České slovo, 28. března 1941, s. 2.

¹¹⁰ *Teror srbských demonstrantů*, Národní politika, 1. dubna 1941, s. 2., *Srbský teror pomalu roste*, České slovo, 1. dubna 1941, s. 1.

¹¹¹ A. HRUŠKA, *Anglické sliby Srbům*, Národní politika, 3. dubna 1941, s. 2.

¹¹² *Vytváření protisrbské fronty na jihovýchodě*, České slovo, 4. dubna 1941, s. 1.

vyvolat ve čtenáři pouze negativní pocity či otázky, co se v blízké budoucnosti stane s tímto státem. Zveřejněna byla i zpráva o „*vyhlášení stavu nejvyšší pohotovosti*“ v Jugoslávii.¹¹³ Tím bylo zřejmé, že bělehradské vládní špičky byly již upozorněny na připravovaný německý útok a snažily se proto na něj připravit. Článek Národní politiky informoval dokonce o mobilizaci jugoslávské armády a o snaze přesunout státní kapitál na jih země.¹¹⁴

Jak už tak bývá zvykem u novinových článků v tomto období, některé z nich se nezakládaly na pravdě a tím mohly vědomě nebo i nevědomě čtenáře mystifikovat. Jako příklad mohla sloužit zpráva Národní politiky z 5. dubna 1941. Deník podával čtenářům mylný údaj, když informoval o jmenování Milorada Vlaškalina novým bánem „*jugoslávské bánoviny*“. ¹¹⁵ Správné označení bylo však *bánovina Dunajská*.¹¹⁶ Nesprávný název v tomto případě bánoviny nebyla rozhodně chyba, za kterou by bylo třeba autora odsuzovat. Komolení či nepřesné uvádění vybraných jugoslávských názvů či vlastních jmen nebylo ojedinělé a občas se tento jev objevil ve všech třech zkoumaných periodikách. Ukazovalo to však na bezduché kopírování článků ze zahraničních periodik nebo na nedostatečnou znalost a zainteresovanost vybraných autorů o jugoslávskou problematiku.

Ve stejném článku autor nazýval nového bána Vlaškalina „*zednářem*“. Čtenář tak mohl po přečtení dojít pouze k negativnímu názoru na jmenovaného politika. Nemohl už si pravdivost zprávy ověřit, neboť mu autor nepředložil žádný důkaz o pravdivosti zprávy.

Duben roku 1941 v českých denících lze charakterizovat jako další proměnu nacistické propagandy, která prezentovala jugoslávské události. Deníky již psaly o Jugoslávii, tedy jen o Srbech jako o „*zločincích a tupých šovinistech*“. ¹¹⁷ Srbské obyvatelstvo si dokonce vysloužilo od médií nálepkou největších nepřátel, stejnou jakou byli prezentováni Angličané českým čtenářům od vypuknutí 2. světové války. S odstupem času lze konstatovat, že protektorátní média zřejmě disponovala datem, kdy dojde k bleskovému útoku na Jugoslávii. Proto se autoři snažili všemožně již v den počátku útoků na Jugoslávii přesvědčit své čtenáře, že Velkoněmecká říše musela „*ochránit říšské zájmy na jihovýchodě*“. ¹¹⁸ Duben 1941 byl z hlediska počtu zpráv o Jugoslávii neplodnějším měsícem ze všech tří zkoumaných let.

---

¹¹³ *Panická nálada v Bělehradě*, Národní politika, 5. dubna 1941, s. 1.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ *Zednář bánem Jugoslávské bánoviny*, Národní politika, 5. dubna 1941, s. 2

¹¹⁶ Dunajská bánovina – administrativní jednotka Království Jugoslávie v letech 1929 – 1941. Jejím správním centrem byl Novi Sad. Název dostala podle řeky Dunaje.

¹¹⁷ *Evropu nelze zdržovat*, České slovo, 7. dubna 1941, s. 1.

¹¹⁸ *Súctování s pučisty v Bělehradě*, Národní politika, 6. dubna, 1941, s. 1.

K dokreslení situace je možné uvést, že v dubnu 1941 bylo v Národní politice otisknuto zhruba 190 článků, kde byla Jugoslávie zmíněna. V dubnu 1942 i 1943 přišel deník pouze se 4 články o jugoslávských událostech.

Nejvíce prostoru ve zkoumaných periodikách zaujímaly články, které se věnovaly útoku na Jugoslávii. K němu nakonec došlo 6. dubna v ranních hodinách masivním bombardováním Bělehradu, které pak vystřídal útok německých i italských jednotek z několika směrů do nitra jugoslávského území. Útok na Jugoslávii byla událost, která znamenala období zpravodajsky nejvytíženější co do množství článků i prostoru. Redaktoři každý den doslova „*bombardovali čtenáře*“ informacemi z jugoslávské fronty. Pokud si čtenář kupoval pouze jeden druh deníku, nepřišel takřka o žádné informace, protože zprávy ve všech denících byly převážně totožné. Lišily se pouze v některých případech svým rozsahem.

České slovo, Národní politika i Venkov hned prvního válečného dne v Jugoslávii¹¹⁹ přišly s prepisem „*Vůdcova provolání německému národu.*“¹²⁰ Národní politika věnovala dokonce této události celou první stranu. Projev byl však pouze přepsán, autoři si s jeho hlubším rozbořem nedali přílišnou práci. Redaktoři tak fakticky zprostředkovali čtenáři prohlášení, které se nikterak nemohlo lišit od záznamu z rozhlasu. V podstatě stejné vůdcovo provolání bylo použito i následující den na titulní straně stejného deníku. Autoři si tak opět počínali stejně jako v minulých dnech, nedali si příliš práce při sestavování článků. Poměrně rozšířeným jevem bylo například také přepsání stejného textu, pouze se změnil nadpis článku. Snad jediný patrný rozdíl bylo možné spatřit v otištěné fotografii, která byla převzata ze zpravodajské agentury Atlantic.¹²¹ Na snímku čtenář mohl vidět říšského ministra zahraničí von Ribbentropa, který byl zachycen při oznámení útoku na Jugoslávii zástupcům domácího a zahraničního tisku.¹²²

Ze zahraničních politiků bylo v českých denících nejvíce skloňováno jméno Winstona Churchilla. Bylo to logické, neboť v té době byla Velká Británie jediným vojensky aktivním nepřítelem. V drtivé většině článků se však na jméno Winstona Churchilla vázaly všemožné urážky nebo hanlivá prohlášení. Jedním z typických příkladů byl článek Národní politiky z 8. dubna 1941. Ministerský předseda byl autorem přirovnán k „*Pilátovi.*“ Označoval Churchilla za lháře kvůli jeho „*živým*“ výrokům o anglické politice, která si prý „*nikdy nepřála zřít na*

---

¹¹⁹ 6. dubna 1941.

¹²⁰ *Vůdcovo provolání k německému národu*, Národní politika, 7. dubna, 1941, s. 1.

¹²¹ Atlantic – berlínská tisková služba.

¹²² *Tažení na jihovýchodě zahájeno*, Národní politika, 8. dubna 1941, s. 1.

Balkáně frontu.“ Podle autora si britský premiér svými výroky pouze „omýval zkrvavené ruce“ stejně tak, jako kdysi Pilát Pontský, který byl podle biblické legendy vinen za odsouzení a ukřižování Ježíše Krista. Článek tak srovnával britskou vojenskou pasivitu při německém napadení Jugoslávie s biblickým ukřižováním Ježíše Krista. Pouze malý okruh sečtějších čtenářů mohl dojít k paradoxu, který vznikl tímto článkem. Historická literatura totiž prezentovala Piláta Pontského jako tyrana a nepřítele Židů. Tím pádem čtenář mohl nabýt dojmu, že britský ministerský předseda, kromě svých „*důmyslných lží*“¹²³ byl i skrytým antisemitou. Článek byl jen dalším z předložených důkazů o nepřilísné informovanosti redaktora nebo možná i o pocitu nacistických médií o nepřilísné vzdělanosti českého čtenáře.

Pokud při obsazování Jugoslávie deníky označovaly stále Srby za nepřátele a „*nacionalistické šovinisty*“, mediální prezentace ostatních národů žijících v Jugoslávii byla zcela odlišná. Především to byli Chorvaté,¹²⁴ kteří byli prezentováni jako „*starí přátelé Německa*.“ Chorvatské obyvatelstvo bylo na rozdíl od srbského národa velmi vstřícné vůči Velkoněmecké říši. Tato prezentace Chorvatů měla sloužit nacistické propagandě k ospravedlnění hlubší spolupráce v budoucnosti. Příkladem byla citace Národní politiky, kterou převzala od německé tiskové agentury. Jednalo se o anonymního německého vojáka, který vstoupil se svojí armádou do Záhřebu. Voják barvitě popisoval, jaké se „*strhlo pozdvížení*“ v chorvatském hlavním městě při příchodu wehrmachtu. Záhřebské ulice byly „*přeplněny obrovskými davy radostného lidu*.“ Vojáci se „*cítili plni pýchy, že chorvatský národ mohl spatřit, co zmůže vůle německého národa*.“¹²⁵ Čtenář mohl dojít po přečtení pouze k jedinému závěru, že německá vojska zbavila chorvatský národ srbské nadvlády, pod kterou museli zdejší obyvatelé trpět. Říšské vojáky tak obyvatelé vítali jako chorvatské osvoboditele.

Zpráva podobného charakteru, která byla citována ze zahraniční agentury Národní politikou, obsahovala popis události, kterak chorvatský letec přistál na německém polním letišti. „*Sympatický*“ vojenský kapitán prý uprchl na území Velkoněmecké říše armádním letadlem. Ve zprávě bylo uvedeno, že letec „*důrazně*“ prohlásil, že „*žádný Chorvat nebude dobrovolně bojovat proti Říši, jelikož pouze Německo nás může osvobodit od srbského tyranství*.“ Voják se pouze řídil „*svým srdcem a hlasem svého národa*.“¹²⁶ Článek byl typickým příkladem, jak velký byl tlak protektorátních deníků na mysl čtenářů. Autoři těchto

¹²³ Churchill si omývá ruce, České slovo, 10. dubna 1941, s. 2.

¹²⁴ Ostatní jugoslávské národy nebyly v tomto období takřka vůbec zmíněny.

¹²⁵ Chorvatský národ vítá s jásotem německé vojáky, Národní politika, 12. dubna 1941, s. 2.

¹²⁶ Chorvatský letec přistál na německé straně, Národní politika, 12. dubna 1941, s. 2.

článků se snažili i o takřka romantický nádech zprávy. Po přečtení podobných článků musel být čtenář poněkud zmatený. Na podobné zprávy s tímto romantickým nádechem mohl čtenář v období mezi 10. - 15. dubnem narazit poměrně často. Jednalo se zhruba o 8 zpráv, které v daném období přinesly sledované deníky. Z jiného úhlu pohledu si však čtenář zprávu mohl vyložit jako snahu autora o ospravedlnění vojenské dezerce, jelikož voják vlastně přeběhl na „*správnou stranu*.“¹²⁷

Deník Venkov v dubnu 1941 fakticky jen kopíroval zpravodajství Českého slova a Národní politiky. Článků týkajících se Jugoslávie bylo podstatně méně a nebyl jim většinou věnován takový prostor jako v ostatních dvou periodikách. Zajímavý článek z pohledu analýzy však šlo najít v čísle z 10. dubna 1941. Jednalo se o chorvatskou demonstraci v samém centru Vídně. Autor popisoval tuto událost jako „*křik a provolávání žádosti o pomoc Vůdcem*“, který prý jako jediný mohl ochránit chorvatský národ od „*srbského teroru*.“ V článku bylo symbolicky zmíněno, že k čelu demonstrace se „*zcela automaticky*“ připojili i vídeňští obyvatelé. Zpráva byla dalším z pokusů přiblížit českému čtenáři myšlenku chorvatsko – německého přátelství i příkladem ukázkového chování říšského občana.

Za komentář stojí prepis vysílání záhřebského rozhlasu Národní politikou. Ta 12. dubna uveřejnila provolání Ante Paveliće k jugoslávským muslimům.¹²⁸ Poglavnik je v prohlášení vyzýval, aby se přidali „*pod ochranu chorvatského národa*.“ Všichni muslimové, kteří se „*cítily*“ jako Chorvaté, byli vyzváni, aby se připojili k „*novému Chorvatsku*.“¹²⁹ Byla to však jen snaha ze strany Ante Paveliće odůvodnit připojení území dnešní Bosny a Hercegoviny do nového státního útvaru, který vznikl na území bývalého království Jugoslávie.¹³⁰

Z protektorátních deníků v období od 7. do 17. dubna doslova čišela vítězná, až zpupná nálada, která měla ještě více zdůraznit úspěšné tažení armády wehrmachtu při dobývání Jugoslávie. Čtenář získal z daných článků dojem, že německá armáda je prakticky k neporažení. V každém ze tří zkoumaných periodik mohl čtenář často narazit na pojmy jako „*...rozdrčení jugoslávské armády, ... srbské vojsko bylo totálně zničeno, ... devastující úspěchy*

---

¹²⁷ Na stranu Velkoněmecké říše.

¹²⁸ Jugoslávští muslimové – jedno ze tří hlavních etnik obývajících oblast dnešního státu Bosna a Hercegovina. Islám byl typický pro tuto oblast od 15. – 16. století, kdy se oblast BIH dostala pod nadvládu osmanské říše.

¹²⁹ *Samostatné Chorvatsko*, Národní politika, 14. dubna 1941, s. 2.

Ante Pavelić vycházel ze své ustašovské ideologie, podle které byli bosenští muslimové Chorvaté, kteří ve středověku přijali islám, ale zachovali si chorvatský jazyk a chorvatskou kulturu v té nejčistší podobě.

¹³⁰ NDH – Nezávislý stát Chorvatsko (Nezavisna država Hrvatska).

wehrmachtu.“ Většina obyvatel Protektorátu tak mohla být přesvědčena, že díky „*dokonalé disciplíně*“ a „*obrovské síle*“ *wehrmachtu*, nemělo jugoslávské vojsko žádnou šanci se ubránit. To však nebyl jediný důvod, proč se jugoslávská armáda nebyla schopna déle bránit. Jedním z hlavních faktorů také byla vnitřní nejednota jugoslávského státu i zastaralost její armádní techniky.¹³¹

Jeden z prvních fejetonů, jenž nebyl přebraný ze zahraničních agentur, si mohl čtenář přečíst 16. dubna v Národní politice. Autor A. Hruška nejspíše vsázel na krátkodobou paměť českého čtenáře a připomněl mu hlavní rysy britské politiky „*hanebnost a neodpovědnost*.“ Po dlouhé plejádě výtek a urážek na adresu Velké Británie jmenoval čtenáři jako „*vzor ctnosti*“ a „*konečného prosvítání moudrosti kroku*“¹³² státního prezidenta Emila Háchu.

Deník *Venkov* si všiml prvního oficiálního projevu Ante Paveliće po vyhlášení samostatného chorvatského státu. Poglavnik ve svém prohlášení zdůraznil, že poprvé od 12. století bylo Chorvatsko plně samostatné a zahrnovalo svá veškerá historická území. To ale nebylo tak úplně pravdivé tvrzení, neboť NDH byla pouze loutková země Třetí říše a Itálie. Nejednalo se tak o plnou samostatnost. Poglavnik v projevu neopomněl vzpomenout ani Ante Starčeviče, ke kterému měl ideově velmi blízko.¹³³ Nakonec zmínil, že pouze díky „*pomoci*“¹³⁴ Adolfa Hitlera a Velkoněmecké říše, mohl konečně začít proces budování „*nového Chorvatska*.“¹³⁵ Jak již bylo typické pro redaktory protektorátních deníků, i v tomto článku bylo zapomenuto čtenáři vysvětlit nebo alespoň přiblížit osobnosti nebo události, které byly jmenovány ve zprávě. Informace byly pouze jednoduše přepsány. Čtenář byl jen seznámen s novými jmény a Paveličovým zaujatým pohledem na chorvatskou historii. Díky absenci vysvětlivek si však nemohl udělat vlastní názor na události.

Zajímavý fejeton byl otištěn na stránkách Českého slova. Neznámý autor zde psal o německém bleskovém útoku na Jugoslávii. Vysmál se jednomu ze srbských generálů, který prý prohlásil, že jugoslávská armáda „*mohla dobýt Vídeň během dvou dnů*.“ Reagoval také na české emigranty,¹³⁶ kteří prý v rozhlase dávali českému obyvatelstvu příklad vzoru hrdinství u

¹³¹ TEJCHMAN, M.: *Balkán ve válce a v revoluci: 1939-1945*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. s. 443.

¹³² *Hra s osudy národů*, Národní politika, 16. dubna, 1941, s. 2.

¹³³ Ante Starčević – jeden z předních chorvatských politiků 2. poloviny 19. století. Někdy je mu také přezdíváno „*otec vlasti*“. Je považován za hlavního ideologa chorvatského nacionalismu. Starčević chtěl spojit veškerá chorvatská historická území do jednoho celku (oblasti dnešního Sremu, Bosny a Hercegoviny, Istrie, Dalmácie, Bánského Chorvatska, Černé Hory a Sandžaku).

¹³⁴ *Samostatné Chorvatsko*, *Venkov*, 17. dubna 1941, s. 2.

¹³⁵ NDH.

¹³⁶ Československá exilová vláda sídlící v Londýně.

Srbů, kteří nesouhlasili s politikou Německa. Autor zjednodušeně označil rozhlasové komentátory jako „Židy.“ Dále tvrdil, že „pouze“ Židé mohli hodnotit srbskou statečnost. Veřejným tajemstvím podle autora bylo „židovské vedení“ velmocí Velké Británie a Francie. Na závěr se sám autor sebe zeptal, jaké vyplývá poučení z osudu Jugoslávie. Označil myšlení Jugoslávčů za „*totální hloupnutí*.“ Naštěstí se čeští obyvatelé zachovali „*ukázkově*“, ¹³⁷ když se připojili k Velkoněmecké říši. Z textu byla cítit jasná demonizace Židů. Čtenáři tak z článku mohli získat v podstatě stejně negativní pocity jako z podobně antisemitských článků.

Styl jednotlivých protektorátních deníků v období vzniku NDH prošel obměnou.¹³⁸ Na rozdíl od minulého zkoumaného období, v něm nebylo možné najít takové množství článků, které by demonizovaly srbský národ. Oslavného heroizování německé armády bylo již také poskrovnu. Pozornost deníků se v období konce dubna až září 1941 orientovala především na boje v Řecku a „*připravování argumentů*“ resp. „*objevování nových důvodů*“ pro české čtenáře, proč se Velkoněmecká říše rozhodla napadnout SSSR.

Vyhlášení nového chorvatského státu vnímaly deníky pozitivně, lze říci, že až oslavně. Bohužel ani v Národní politice, Českém slovu a ani ve Venkovu nebyl nalezen žádný autorský článek, který by souvisel se vznikem NDH. Redaktoři do zkoumaných deníků pouze kopírovali a přebírali zprávy ze zahraničních agentur, či jen přepisovali telegramy, ve kterých hlavní představitelé Osy blahopřáli Ante Pavelićovi ke vzniku NDH.

Totožný scénář mělo i informování o kapitulaci jugoslávské armády. Autoři si nedali vlastní práci s hlubším rozbořením situace. Výjimkou byl článek o „*konečné likvidaci balkánských problémů*“¹³⁹ z 16. dubna. K článku autoři připojili vhodnou ilustraci vojenských pohybů německé armády. Na mapce si tak čtenář mohl dokreslit průběh operací na jihovýchodní frontě, kde nechyběl ani komentář k obklíčení jugoslávské armády u Sarajeva.

Přes tendence měnících se témat podle vývoje událostí, jeden motiv byl stále vděčný, a to neutuchající antisemitismus.¹⁴⁰ Cílem nacistů¹⁴¹ bylo židovské obyvatelstvo izolovat,

---

¹³⁷ *Poučení ze srbského dobrodružství*, České slovo, 15. dubna, 1941, s. 1.

¹³⁸ Oficiální datum vzniku NDH je 10. dubna 1941.

¹³⁹ *Boj proti Anglii se přenáší na jihovýchod*, České slovo, 16. dubna 1941. s. 2.

¹⁴⁰ V Jugoslávii byli usídleni většinou tzv. sefardští Židé. Žili převážně v Sarajevu.

¹⁴¹ Viz Norimberské zákony.

vytlačit z veřejného života, psychicky i fyzicky zdecimovat a vytvořit kolem nich „ghetto beze zdí.“¹⁴²

Jako dokreslení tohoto nepřátelského tónu deníků tak mohly sloužit články jako například o „*Židech, co nashromáždili pohádkové bohatství.*“ České slovo citovalo maďarský list,¹⁴³ který referoval o počátku židovských hromadných útěku z Balkánu. List odhadoval, že Židé ze Sarajeva, Bělehradu, Sofie a Athén shromáždili obrovské bohatství, dokonce jejich majetek přirovnával k jmění Rothschildů. Článek byl zakončen zadostiučiněním autora, že se těchto Židů Balkán „*konečně*“¹⁴⁴ zbavuje.

Jelikož list Venkov byl deník agrární, symbolicky si i proto všímal zemědělství vzniklé NDH. Článek z 20. dubna 1941 informoval o stavu chorvatského zemědělství. Čtenář se tak v těchto rušných časech a různorodých zprávách mohl dozvědět o přednostech chorvatského agrárního systému, aniž by si musel přečíst jakoukoliv politickou nebo propagandistickou připomínku, jak bylo běžné v protektorátním tisku. Podle zprávy téměř 80% obyvatel v Chorvatsku bylo zemědělsky činných. Mezi nejdůležitější produkty patřila kukuřice, pšenice, řepa, víno a dříví. Podle zprávy bylo Chorvatsko také velmi význačným vývozcem dobytka.¹⁴⁵

Příkladem podobného článku, který se zmiňuje o zemědělství NDH, mohla být zpráva citovaná z italské listu *Giornale d'Italia*, jenž uveřejnil rozhovor s Ante Pavelićem. Podle ustašovského vůdce bylo Chorvatsko „*konstruktivním živlem*“ v evropském novém řádu a jeho hlavním pokladem bylo zemědělství. Důvodem zmínění tohoto článku je i fotografická příloha k rozhovoru.¹⁴⁶ Pokud čtenář neodebíral jiné tiskoviny, než byl deník Venkov, měl možnost se až v tomto čísle seznámit s tím, jak vypadali nejvyšší představitelé Chorvatského státu. Na snímku se nacházel dr. Ante Pavelić a jeho zmocněnec generál Slavko Kvaternik.

Jednou z prvních zpráv, kde se objevovaly prvotní zmínky o srbském odboji, byla vydána již na počátku května 1941. České slovo převzalo zahraniční agenturní zprávu o „*novém životě Chorvatska.*“¹⁴⁷ Zpráva pojednávala o zatčení většího počtu členů srbské

---

¹⁴² Ludvíková, M. Holocaust Židů během druhé světové války (šoa), 2014. Moderní-dějiny. <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/holocaust-zidu-behem-druhe-svetove-valky-soa/> (accessed Feb 10, 2015).

¹⁴³ Pester Lloyd.

¹⁴⁴ *Útěk Židů z Balkánu*, České slovo, 18. dubna 1941, s. 2.

¹⁴⁵ *Výkonnost chorvatského zemědělství*, Venkov, 20. dubna, 1941, s. 2.

¹⁴⁶ *Zemědělství – základ Chorvatska*, Venkov, 27. dubna 1941. s. 2.

¹⁴⁷ *Nový život Chorvatska*, České slovo, 5. května 1941, s. 2.

záškodnické organizace „četniků“, kteří prý v minulosti bombardovali đakovskou katedrálu.¹⁴⁸ Zmíněny byly i první „čistící akce“,¹⁴⁹ které prováděly ustašovské skupiny na různých místech v oblasti řeky Driny. Čtenář se musel opět spokojit s absencí jakéhokoliv komentáře, který by vysvětloval jak četnickou organizaci, tak katedrálu v Đakovu.

Kromě pro čtenáře ne moc srozumitelné zprávy o četnicích České slovo ve stejném vydání informovalo také o nejnovějším rozhodnutí chorvatské vlády. To obsahovalo zprávu o přesunutí hlavního města ze Záhřebu do bosenské Banja Luky.¹⁵⁰ Pavelić se tak rozhodl díky lepší strategické poloze města Banja Luka uprostřed NDH. Do nové metropole se mělo přestěhovat vládní sídlo. Naopak Záhřeb měl být dále střediskem zahraniční a vnitřní politiky.¹⁵¹

Již v první polovině května došlo i k prvnímu uzavření mezinárodní smlouvy chorvatského státu. Zprávu o uzavření chorvatsko-německé dohody přinesly deníky Národní politika a České slovo. Úmluva se týkala i vzniku nových pracovních míst v Německu, které mohli využít chorvatští zemědělci a dělníci.¹⁵² Oba deníky článek převzaly z ČTK. Ve zprávě chyběla informace, kolik pracovních míst poskytlo Německo chorvatským pracovníkům.

Po zklidnění situace v Srbsku, respektive po jmenování Milana Aćimoviće předsedou Rady komisařů, se vyskytla na první pohled pro čtenáře nic neříkající zpráva v Národní politice o „Kulturní výstavbě v Srbsku.“ Objevovaly se první informace o kurzech německého jazyka a také o „kulturních opatřeních.“¹⁵³ Tyto kroky zakazovaly Židům a cikánům¹⁵⁴ pracovat v tisku, divadle, filmu a v rozhlase. Čtenáři získali pouze strohé vysvětlení, že se tato opatření opírají o příslušné říšské zákony.

4.1.2 Události druhé poloviny roku 1941

Koncem června 1941 protektorátním deníkům, potažmo i českým čtenářům přibyl nový ideový nepřítel. Byl jím bolševismus, respektive Sovětský svaz. Hitler zahájil útok na

¹⁴⁸ Město Đakovo se nachází ve Slavonii, v dnešní východní části Chorvatska.

¹⁴⁹ Čistící akce - vojenské akce německých či ustašovských jednotek, které měly za úkol zničit odbojové skupiny.

¹⁵⁰ Tato Pavelićova idea nebyla nikdy zrealizována.

¹⁵¹ Z Banja Luky metropole, České slovo, 5. května 1941, s. 2.

¹⁵² První mezinárodní smlouva mladého chorvatského státu, Národní politika, 12. května 1941, s. 2.

¹⁵³ Kulturní výstavba v Srbsku, Národní politika, 22. května 1941, s. 2.

¹⁵⁴ Romové.

SSSR 22. června 1941.¹⁵⁵ Vzhledem k tomu, že německá armáda potřebovala co nejvíce vojáků, vyzval ve veřejném prohlášení Ante Pavelić své ustaše i „jiné chorvatské vlastence“ k pomoci Německé říši v boji proti „židovsko-bolševickému barbarství.“¹⁵⁶ V tomto období se tak rozšířil soupis nepřátel o bývalé spojence – o Sovětský svaz. Čtenář tak musel brát na vědomí, že Německá říše již nebojuje pouze proti Velké Británii a židovskému obyvatelstvu, ale i proti bolševickému Sovětskému svazu.

Z hlediska nacistické propagandy srbské obyvatelstvo již nebylo takovým nebezpečím, jaké pro ni představovalo ještě před čtyřmi měsíci. Jedním z hlavních nepřátel byly nyní bolševici. Říšská propaganda začala psát o Srbsku jako o zemi, která pomalu ale jistě začala být stabilní. Nárůst stability deníky vysvětlovaly srbskou spoluprací s Německem.

V posledních dnech září 1941 uvedla německá správa v Srbsku v platnost nařízení, které zakazovalo podporování anarchismu či komunismu. Tyto „náhlé soudy“ měly trestat do 24 hodin a proti rozsudku nebylo odvolání.¹⁵⁷ Stejného rozsudku se také dostalo těm, kdo byl přistižen při krádeži, zhárství nebo při poškozování veřejných budov. Pro čtenáře to byl pouze informativní článek o zavedení nového bezpečnostního nařízení v Srbsku. Realita však byla poněkud jiná. Jednalo se o opatření proti stále se zvyšujícímu počtu odbojových akcí v Srbsku, za kterými stáli ve většině případů četníci nebo partyzáni.

V období druhé poloviny roku 1941 se zprávy s jugoslávskou tematikou v protektorátním tisku objevovaly velmi málo. Nebylo divu, propagandou řídicí se deníky, se věnovaly převážně aktuálním vojenským tažením velkoněmecké armády. Čtenáři, které zaujaly jugoslávské události v první polovině roku 1941, se tak nemohli dozvědět více informací z českých deníků.

Likvidace židovské a romské komunity se ve Velkoněmecké říši postupem času stupňovala. Hitlerova snaha o odstraňování Židů a Romů byla prováděna i v Chorvatsku a Srbsku. Převzatý článek od české tiskové agentury informoval o schválení nového zákona o „zabavování židovského majetku v Chorvatsku.“¹⁵⁸ Tento zákon vydaný v říjnu 1941 však nic nového v praxi neřešil. Již od léta 1941 docházelo na chorvatském území k masovým zatýkáním Židů jak policií, tak přímo ustašovci. Jejich zatýkání přitom nemělo žádný zákonný podklad, na rozdíl od zákonného zestátnování jejich majetku.

---

¹⁵⁵ Operace Barbarossa.

¹⁵⁶ *Chorvati se zúčastní boje proti sovětskému Rusku*, Národní politika, 2. července 1941, s. 2.

¹⁵⁷ *Náhlé soudy v Srbsku*, Národní politika, 26. září 1941, s. 2.

¹⁵⁸ *Židovský majetek v Chorvatsku bude postátněn*, Národní politika, 13. října 1941, s. 2.

Ustašovská ideologie kladla veliký důraz na odmítání všeho srbského a jihoslovanského. Boj proti „*srbství*“ byl základním smyslem bytí nového státu. Averse vůči Srbům se někdy mohla jevit až absurdně. Příkladem mohl být článek, který převzalo jak České slovo, tak i Národní politika. Byl to přepis rozhovoru s Ante Pavelićem, kde Poglavnik osvětlil německému novináři „*rasové a historické základy chorvatského obrození*.“¹⁵⁹ Podle Paveliće Chorvaté neměli slovanský původ, nýbrž měli původ gótský, tj. germánský. Rozdílem však byl jazyk, ten Chorvaté pouze převzali od okolního obyvatelstva. Stabilitu svých argumentů potvrzoval „*přesnými*“ dějinnými, biologickými a archeologickými důkazy. Proto prý také existovaly tak markantní rozdíly mezi Chorvaty a Srby. Paveliće však nepředložil žádné důkazy, pouze fabuloval. Sečtělému čtenáři tak mohla přijít slova vůdce Chorvatska dosti nepřesvědčivá. Mohl spíše zastávat názor, že Chorvaté i Srbové byli stejně jako Češi slovanského původu.

K podpoření povědomí a zvýšení informovanosti o novém chorvatském státě mohl sloužit anonymní fejeton Národní politiky. V článku o „*posílení chorvatské státní myšlenky*“ autor popsal čtenářům nejdůležitější historické události, které se staly na území Chorvatska. Od osídlení oblasti dnešní Dalmácie, až po vznik NDH, tedy státu, který byl „*snem každého Chorvata*.“¹⁶⁰ Text zakončil autor pozdravem čtenářům velmi symbolicky - „*Za dom*.“¹⁶¹ Článek byl otištěn jako připomenutí 70. výročí od rakovické vzpoury.¹⁶² Hlavním vůdcem vzpoury byl člen „*pravašů*“¹⁶³ Eugen Kvaternik. Čtenář se dozvěděl z článku zatím¹⁶⁴ nejvíce informací o chorvatské minulosti, díky nimž si mohl snadněji dokreslit některé starší události, kde mu unikal historický kontext. Článek především vysvětloval skutečnost, že Ante Paveliće svojí ustašovskou politikou navazoval na ideologii Eugena Kvaternika a Ante Starčeviče z druhé poloviny 19. století.

V závěru listopadu 1941 se objevil v Národní politice krátký článek převzatý z ČTK. Jednalo se o jednu z prvních zmínek o komunistickém odboji na území NDH. Generální štáb

---

¹⁵⁹ *Gótský původ Chorvatů*, České slovo, 31. října 1941, s. 2.

¹⁶⁰ *Posílení státní chorvatské myšlenky*, Národní politika, 1. listopadu, 1941, s. 1.

¹⁶¹ *Za dom spremni!* – v češtině „*Pro vlast připraveni!*“ Ustašovský pozdrav. Dodnes je v Chorvatsku tento výraz minimálně kontroverzní, stále je spojován s ustašovskou ideologií.

¹⁶² *Rakovické povstání* – 8. října 1871 došlo ve městečku Rakovica (blízko Plitvických jezer) k pokusu vyvolat národní povstání, které mělo přinést Chorvatům touženou nezávislost. Hlavním vůdcem vzpoury byl člen politické strany „*pravašů*“ Eugen Kvaternik.

¹⁶³ *Pravaši* – členové Chorvatské strany práva. Zakladateli byli Ante Starčević a Eugen Kvaternik. Jejich politický program plánoval vytvoření chorvatského státu, který by postupně připojil k sobě všechna území, která chorvatský stát v minulosti kdy měl.

¹⁶⁴ *Od počátku analýzy deníků* – od počátku roku 1941.

chorvatské armády v něm vyzýval dobrovolníky, aby se přihlásili k boji proti „*komunistům a odpadlíkům*“, kteří v některých oblastech Bosny rušili klid a pořádek.¹⁶⁵ Oblast Bosny byla velmi vhodná pro odbojové skupiny, neboť tato lokalita je hornatá a byla tím pádem hůře přístupná pro větší armádní jednotky. Noviny však kromě strohé zprávy o existenci odporu v Bosně neuvedly, o které skupiny se jednalo. Čtenář si tak musel „*vystačit*“ s „*vděčným nepřítelem*“ bolševikem. S odstupem času se dalo konstatovat, že se jednalo podle všeho především o Titovy partyzány, kteří už v červenci 1941 vyhlásili počátek ozbrojeného povstání proti Němcům i ustašovcům.

Podobný protikomunistický směr mělo i prohlášení chorvatského ministra zahraničí Mladena Lorkoviće, které otiskly všechny tři sledované deníky. Lorković oznámil, že chorvatská vláda přistoupila k Paktu proti Kominterně.¹⁶⁶ V projevu vysvětlil, že vláda NDH tímto krokem pouze splnila nejvyšší hodnoty lidské kultury. Správně prý rozpoznala i „*smrtné nebezpečí*“ neboli komunistický rozklad, který hrozil všem národům.¹⁶⁷ Díky včasnému podepsání protokolu se podle Lorkoviće zabránilo jakékoliv možnosti bolševizace.

Co se týče množství článků, které informovaly o událostech v Jugoslávii v roce 1941, bylo nejvíce zpráv vydáno v březnu a dubnu. V březnu se protektorátní deníky nejvíce zajímaly o přistoupení k Paktu tří a věnovaly se následnému státnímu puči v Bělehradě. Z dubnových událostí se pak čtenář mohl dozvědět nejvíce o útoku na Jugoslávii, kapitulaci armády a následném vyhlášení NDH. Zpráv za tyto dva měsíce bylo v denících otisknuto kolem 300.¹⁶⁸ Deníky si ale nedaly přílišnou práci se zpracováváním a komentováním článků. Zprávy byly většinou pouze přebírány z krátkých článků agentur.¹⁶⁹

4.2 Události roku 1942

Oproti velikému počtu zpráv, které byly otištěny ve sledovaných denících v roce 1941, se dá říci, že rok 1942 byl nejslabším rokem v počtu článků týkajících se Jugoslávie. Čtenář si mohl v Národní politice během roku 1942 přečíst celkem 20 zpráv, které se týkaly Jugoslávie.

---

¹⁶⁵ *Boj proti komunistům a odpadlíkům v Chorvatsku*. Národní politika, 21. listopadu 1941, s. 2.

¹⁶⁶ Pakt proti Kominterně - spojení namířené proti Komunistické internacionále a potažmo proti Sovětskému svazu.

¹⁶⁷ *Chorvatský zahraniční ministr Lorković*, Národní politika, 26. listopadu 1941, s. 2.

¹⁶⁸ Celkem ve všech třech sledovaných denících.

¹⁶⁹ Většinou byly zprávy přebírány z ČTK nebo z německých agentur.

Deník České slovo přinesl během 12 měsíců dohromady 28 článků. Deník Venkov informoval opět ze zkoumaných deníků nejméně, a to pouze 16 články.

Typickým prvkem zpravodajství protektorátních deníků v letech 1942 a 1943, který mohl tehdejší čtenář vyzorovat, byla skutečnost, že většina článků byla pouze připomenutím událostí, které se přihodily v roce 1941.¹⁷⁰

4.2.1 Události první poloviny roku 1942

K atakům na Židy docházelo na území NDH i v samotném Srbsku, které bylo pod přímou správou Německa. České slovo informovalo o akci, při které byla řada univerzitních profesorů zbavena míst, jelikož byli usvědčeni z „židovské a komunistické“ činnosti.¹⁷¹

Zmínku o králi Petrovi, který emigroval do Londýna ještě před kapitulací jugoslávské armády,¹⁷² mohli čtenáři zaznamenat ve všech třech protektorátních denících. Článek byl citován z ČTK. Autor psal o Petrovi, který prý žádal Brity o povolení, aby mohl letět v bombardovacím letadle a mohl shodit „zvláště velkou leteckou pumu na Bělehrad.“ Jednalo by se prý o „symbolický čin.“ Autor nezapomněl připomenout, že kromě krále Petra byl Londýn sídlem i „Benešovy kohorty“, která díky svým rozhlasovým výzvám „svedla“ již mnoho českých pošetilců na smrt.¹⁷³ Článek neobsahoval vysvětlení čtenářům, proč se jednalo o symbolický čin krále Petra, ani co znamenalo prohlášení o smrti mnoha českých pošetilců. Symbolickým činem bylo myšleno prohlášení srbského exilového krále, že hodlal bombardovat „svůj srbský národ.“¹⁷⁴ Českými pošetilci byli míněni čeští odbojáři.

Článek, který mohl sloužit k dokreslení nacistické propagandy v českém tisku, byl otištěný rozhovor s Milem Budakem¹⁷⁵ v Národní politice. Rozhovor byl převzatý z německých novin. Interview bylo většího rozsahu, jednalo se o připomenutí prvního výročí vzniku NDH. Budak v rozhovoru zmínil takřka „věčné propojení“, které pokračovalo po mnoho století mezi Chorvaty a Němci. Vzpomenul, že právě díky Chorvatům, kteří prolívali

---

¹⁷⁰ Např. výročí vzniku NDH nebo jubileum přistoupení Chorvatska k Paktu tří. Jednalo se také o články, které připomínaly narozeniny Ante Paveliće.

¹⁷¹ Řada bělehradských univerzitních profesorů zbavena míst, České slovo, 13. února 1942, s. 2.

¹⁷² Král Petr odletěl spolu s předsedou vlády Simovićem a většinou ministrů jeho vlády ze země již 14. dubna 1941.

¹⁷³ Petrova bomba pro Bělehrad, České slovo, 24. března 1942, s. 2.

¹⁷⁴ Král Petr byl i letcem, po dokončení studia ve Velké Británii vstoupil do RAF.

¹⁷⁵ V té době byl Mile Budak chorvatským ministrem zahraničí a také vyslancem v Berlíně.

svoji krev na Vojenské hranici, byli Němci uchráněni od Osmanské říše. Chorvatsko označil jako „*Popelku*“ v bývalém Království Jugoslávie. Díky německé pomoci při vybudování „*svého státu*“, se Chorvaté zbavili „*srbského přizivnictví*“ a dosáhli „*konečného vyloučení Židů a zednářů*“ z veřejného a hospodářského života. Interview zakončil tvrzením, že největším chorvatským nepřítelem byla „*srbská polointelligence*.“ Ta prý smýšlela panslavisticky a navíc byla „*nakažena*“ marxistickými teoriemi.¹⁷⁶ Článek obsahoval všechny prvky nacistické propagandy, které měly za úkol působit na myšlení čtenářů. V textu byla negativní zmínka jak o Židech, tak zednářích, Srbech a bolševismu. Co však již český čtenář z protektorátních deníků nemohl vyčíst, byl fakt, že právě Budak přišel s „*řešením srbské otázky*“. Podle něj mělo v NDH dojít k „*odstranění*“ jedné třetiny srbského obyvatelstva, druhou třetinu Srbů vystěhovat a poslední třetinu obrátit na katolickou víru. Tehdejší čtenář si nemohl z jednostranného rozhovoru vzít mnoho racionálních informací. Jediným pozitivem však mohla být možnost prohloubení čtenářovi znalosti o ustašovské protisrbské propagandě.

4.2.2 Události druhé poloviny roku 1942

V druhé polovině 1942 byla již odbojová síť v Jugoslávii silná. Už začátkem roku 1942 se přestěhovali partyzáni ze Sandžaku do Bosny, kde se Tito s vedením KSJ načas usadil ve městě Foča. V Bosně si partyzáni dokázali naklonit část místního obyvatelstva, když Muslimům a Chorvatům slíbili, že je ochrání před četniky, a Srbům zase poskytnou ochranu před ustašovci.¹⁷⁷

České slovo 14. září informovalo o „*očistných akcích*“ na území Bosny. Podle nacistického plánu došlo k vojenským akcím za účelem zničení „*bolševických*“ a jiných sabotážních band. Bandy prý přepadávaly železniční a zásobovací stanice. Díky „*úspěšné akci*“ ustašovců a Němců, byli členové band zastřeleni, či zatčeni.¹⁷⁸ Zpráva byla čtenáři prezentována jako jedno z mnoha úspěšných potlačení jugoslávských „*banditů*.“ Realita ale byla jiná. Naopak odbojové, respektive partyzánské útoky a sabotáže na ustašovské a německé jednotky byly čím dál více úspěšnější. To ale samozřejmě nebylo v protektorátních denících uvedeno.

---

¹⁷⁶ *Rok chorvatské nezávislosti*, Národní politika, 10. dubna 1942, s. 2.

¹⁷⁷ RYCHLÍK, J.; PERENČEVIĆ, M.: *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. s. 299.

¹⁷⁸ *Očistné akce v Bosně*, České slovo, 14. září 1942.

Na rostoucí aktivitu partyzánů musel zareagovat i ministerský předseda Nedić. V projevu k srbským krajským hejtmanům prohlásil, že „*mír v Srbsku spočíval na pevném základě*“ a že nemohl být bandity a ani jinými skupinami narušen. Nedić nabádal hejtmany, že povinností srbské státní správy bude v každém případě loajálně spolupracovat s okupačními úřady.¹⁷⁹ Pravdou bylo, že ministerský předseda nechtěl, aby došlo k rozsáhlým represím proti srbskému obyvatelstvu německými vojáky. Obyvatelé srbského venkova však již začali v některých oblastech podporovat a spolupracovat s odbojovými skupinami.

Reakcí na sílící protiněmecký odboj¹⁸⁰ v Srbsku byla i tzv. „*protibolševická výstava*.“ Na tu upozornila české čtenáře Národní politika.¹⁸¹ Výstava byla instalována v Bělehradě a ve všech větších srbských provinčních městech. Podle deníku protibolševickou výstavu jen v Bělehradě navštívilo více než 50 tisíc lidí. Autor čtenáři nepředložil další informace, čím byla výstava zajímavá, či co bylo možno na výstavě spatřit.

České slovo informovalo čtenáře na konci listopadu 1942 o personální čistce v srbské státní správě. Deník přinesl zprávu o nově zavedeném zákoně, který nařizoval všem srbským obyvatelům, kteří pracovali ve státní správě, podepsat „*upřímné prohlášení*“, že svojí veškerou energií budou potírat komunistické a zednářské „*rejdy*.“¹⁸² Státní zaměstnanec, který nepodepsal zmíněné souhlasné prohlášení, byl nekompromisně ze služby propuštěn. Z deníků si bylo možné všimnout, že autoři článků ještě na konci roku 1942 označovali odbojové skupiny pouze názvem „*bandité*.“ K přesnějšímu označování povstaleckých jednotek v protektorátních denících začalo docházet až v druhé polovině roku 1943.

Český čtenář musel zaznamenat zvyšující se počet protibolševických témat ve zprávách českých deníků. Mohlo mu přijít minimálně zvláštní, že všude přítomná říšská politika nebyla ve všech krajinách tak populární a úspěšná, jak zcela běžně informovaly všechny protektorátní deníky.

Zajímavý rozhovor otiskl deník Venkov 15. prosince 1942. Byl to přepis rozpravy Ante Paveliće, který se vyjádřil na adresu amerického prezidenta Roosevelta. Podle něj americký prezident měl problém s identifikací národů na Balkáně a „*házel je do jednoho pytle*.“ Podle Poglavnika se měl Roosevelt spíše než „*poučováním Balkánu*“ zaměřit na vlastní americké problémy. Podle Paveliće v USA neuvěřitelně vzkvétala korupce díky „*židovskému*

---

¹⁷⁹ *Mír v Srbsku na pevném základě*, Národní politika, 27. října 1942, s. 2.

¹⁸⁰ V roce 1942 působil v Srbsku převážně četnický odboj.

¹⁸¹ *Protibolševická výstava putuje po Srbsku*, Národní politika, 30. listopadu 1942, s. 2.

¹⁸² *Dobrá vůle srbské vlády*, České slovo, 30. listopadu 1942, s. 2.

bankovnímu kapitálu.“ Poglavník v rozhovoru čtenářům připomněl, jak Chorvati po první světové válce věřili Wilsonovým slibům a nakonec se nedočkali toužené samostatnosti. Na závěr přímo označil Roosevelta jako jednoho z hlavních viníků války, který chtěl vydat Evropu „*židovskému světovému bolševismu.*“¹⁸³ Sečtější čtenář mohl pochopit Pavelićevo narážku, že Roosevelt nejspíše nedělal rozdíly mezi národy bývalého Království Jugoslávie. Přitom právě Pavelić jako hlavní ustašovský ideolog viděl zásadní rozdíly mezi Chorvaty a Srby. Ovšem termínu „*židovský světový bolševismus*“ nemusel čtenář rozumět. Označení spojovalo dva největší nepřítel, kteří „*ohrožovali*“ Velkoněmeckou říši a jejich spojence.

Bylo zajímavé sledovat, jak v letech 1941 a 1942 říšská politika flexibilně měnila počet nepřátel, a jak na tyto vlny reagovala oficiální propaganda v protektorátních denících.

Na konci roku 1942 přibylo článků, které informovaly o úspěšném zničení povstaleckých tlup především na území Chorvatska a Bosny. Povstaleckými tlupami byly myšleny jednotky četníků nebo partyzánů. Nejpoužívanější označení, kterými deníky souhrnně nazývaly odbojové skupiny, byly „*bandité*“ nebo „*tlupy.*“ Protektorátní noviny spíše jen ojediněle přinášely zcela konkrétní zprávy, o kterou z odbojových organizací se jedná. Čtenáři museli být mystifikováni některými články, neboť ze zpráv si mohli často domyslet, že se jedná o odboj, kde je více spolupracujících organizací mezi sebou. To ovšem nebyla pravda.

Protektorátní deníky se většinou věnovaly událostem, které byly nejdůležitější z hlediska říšské propagandy. Na přelomu let 1942-1943 se spustila informační lavina, která přinášela zprávy o bitvě u Stalingradu. Proto došlo k dalšímu poklesu článků s jugoslávskou tematikou.

4.3 Události roku 1943

V roce 1943 protektorátní deníky informovaly své čtenáře o událostech v Jugoslávii celkem 133 články. Národní politika otiskla v tomto období, podobně jako v roce 1942, pouze 34 zpráv. V Českém slovu si čtenář mohl přečíst celkem 73 zpráv. 26 článků týkajících se Jugoslávie otiskl deník Venkov. Ten měl jako i předešlé dva roky nejnižší počet článků. Rozdíl v počtu zpráv o Jugoslávii se tak od roku 1942 v podstatě moc nelišil.

---

¹⁸³ *Evropské národy nevěří Rooseveltovi*, Venkov, 15. prosince 1942, s. 2.

4.3.1 Události první poloviny roku 1943

České slovo v novém roce zveřejnilo další z anonymních fejetonů, kde opět autor kritizoval politiku Velké Británie. Vybral si k tomu nedávné vydání „Šedé knihy“ chorvatského ministra zahraničí Lorkoviće. V knize se podle autora dokumentárně a historicky znovu potvrdila úzká spojitost mezi „*nenasytným britským a americkým kapitalismem*“ a jejich přímou účastí v pokusech o nastolení bolševismu v Evropě. Podle autora byla Šedá kniha „*skvělým důkazem*“ o anglickém vysazování parašutistů na území NDH. Pisatel rovněž pochválil „*čistící akce*“ ustašovců, které probíhaly v roce 1942. Díky nim se údajně našly dokumenty, které „*v plném rozsahu*“ usvědčovali Brity z podpory „*bolševických banditů*“¹⁸⁴ na území „*Petrovagona, Kozaroplanina, Fruškagona a v Biokovu.*“ Podle autora muselo být díky knize ministra Lorkoviće čtenáři konečně jasné, že Velká Británie byla jedním z hlavních viníků války.¹⁸⁵ Dále, jak již bylo několikrát upozorněno, autor podal čtenáři chybně napsané některé zeměpisné názvy. Správně se jednalo o názvy pohoří Petrova gora, Kozara planina, Fruška gora a Biokovo. Zeměpisné názvy byly pro čtenáře důležité z důvodu správného dokreslení a upřesnění zprávy. Z ní se totiž díky správnosti dozvěděl, kde se odbojové jednotky nacházely, a že šlo především o pohoří nebo hory, kde měli povstalci úkryty, které byly hůře přístupné pro vojenské jednotky.

Velmi důležitým informačním faktorem, který nebyl ve zpravodajství zmiňován, byl takřka nulový důraz na rozdělování povstalců v Jugoslávii.¹⁸⁶ Redaktoři většinou pouze zkopírovali tiskové zprávy ze zahraničních agentur, popřípadě z ČTK a dále se nesnažili informovat čtenáře, o jaké povstalce se jednalo. Bylo to nejspíše proto, že nacistická propaganda nechtěla zprávy o hnutí odporu na Balkáně zveličovat, aby nedošlo u obyvatel k pocitu, že německá politika není tak úspěšná a populární, jak se snažily deníky společnost neustále přesvědčovat.

K druhému výročí bělehradského státního puče vyšel článek ve všech třech protektorátních denících. Jednalo se o slavností prohlášení srbského ministerského předsedy generála Nediće, který již poněkolikáté veřejně odsoudil bělehradský státní převrat jako „*nechutné dílo*“ Londýna a Moskvy, které si srbský národ nepřál. Po generálu Nedićovi

---

¹⁸⁴ Partyzáni.

¹⁸⁵ *Charvátsko usvědčuje Churchilla*, České slovo, 12. února 1943, s. 1.

¹⁸⁶ Až do poloviny roku 1943 deníky označovaly odbojáře pouze jako bandity. Teprve v druhé polovině roku 1943 se začalo rozlišovat, jestli šlo o partyzáni nebo četniky.

promluvil na slavnostní akci¹⁸⁷ i náčelník srbské bezpečnostní služby Jovanović. Ten kromě obvyklých floskulí o nutnosti pokračovati v zachování pořádku v zemi upozornil na „židovsko-komunistické“ a „židovsko-plutokratické“ nebezpečí, které bylo podle Jovanoviće přítomné i v Srbsku. Vyzval proto obyvatele Srbska o ještě větší úsilí při spolupráci proti těmto „nepřátelským živlům.“¹⁸⁸ Byla to však jen další z oficiálních snah srbské loutkové vlády o uklidnění situace v Srbsku. Četnický odboj byl na vrcholu svých úspěchů a kontroloval rozsáhlé venkovské oblasti Srbska. Takřka v každé vesnici působila ozbrojená četnická skupina. Četníci byli v té době tak sebevědomí, že dokonce natočili dokument o svém vůdci, Dragoljubovi Mihailovićovi.

Za stejným účelem potlačení spolupráce srbského obyvatelstva s četniky vydala Nedićova vláda vyhlášku, o které informovalo České slovo. Vyhláška umožňovala srbským obyvatelům do 10. května 1943 odevzdat všechny zbraně, na které neměli zbrojní list. Tím by se zbavili trestní odpovědnosti, pokud by se u nich tyto zbraně našly.¹⁸⁹ Čtenář mohl v této vyhlášce poznat, že šlo o snahu srbské vlády minimalizovat spolupráci venkovanů s „povstalci.“

Bylo zajímavé sledovat z dlouhodobé perspektivy informování protektorátních deníků o událostech v Jugoslávii. Jednalo se o tzv. informační vlny, kdy k velikému nárůstu zpráv docházelo zpravidla v období výročí bělehradského státního převratu 27. března 1941 nebo výročí kapitulace Jugoslávie 17. dubna 1941. Zprávy v denících se snažily působit jako náhodné připomínky těchto událostí, ale byly to naopak dobře promyšlené a připravované články, kterými chtěla nacistická propaganda ještě více zdůraznit úspěchy a vítězství Velkoněmecké říše. Proto se také v období března a dubna 1943 objevovalo až trojnásobně více článků s jugoslávskou tematikou.¹⁹⁰ Většinou šlo o zcela podobné články, kde se opakovala i stejná souvětí. Svědčilo to nejen o nedostatku pozitivních zpráv, ale i o neschopnosti redaktorů přicházet s novými tématy. Hlavním motivem těchto zpráv bylo neúnavné obviňování Velké Británie a Moskvy z rozpadu Jugoslávie. Kromě britské a sovětské „viny“ na rozpadu Jugoslávie vycházelo pravidelně i několik článků o „zaručených informacích“ o přímé vině Židů na této události. V každé zprávě tohoto typu zpravidla nechyběla připomínka o vděčnosti Hitlerovi a Ducemu, bez nichž by nikdy nenastal pořádek v Srbsku a Chorvatsku.

---

¹⁸⁷ Článek neobsahoval podrobnější informace, kde se slavnostní akce konala.

¹⁸⁸ *Srbové pro nový řád*, Národní politika, 27. března 1943, s. 2.

¹⁸⁹ *Bezrestnost osobám v Srbsku, které odevzdají zbraně*, České slovo, 23. dubna 1943, s. 2.

¹⁹⁰ Oproti roku 1942.

Po těchto výročních a slavnostních zprávách v denících demonizace komunistů dále pokračovala. Stále více se objevovaly zprávy o odsouzení k trestu smrti za komunistickou propagandu. Příkladem mohl být krátký článek z Českého slova. Zpráva byla převzata z chorvatské agentury a informovala o odsouzení k trestu smrti „za komunistickou propagandu“ tří záhřebských studentů.¹⁹¹ Článek postrádal podrobnější vysvětlení čtenáři, za jakou bolševickou propagandu vlastně byli studenti odsouzeni.

V průběhu května a června 1943 bylo opět článků o Jugoslávii poskrovnu. Protektorátní deníky se při zpravodajství z jihovýchodní Evropy věnovaly hlavně Bulharsku. Oproti Bulharsku byl v jugoslávských oblastech nesrovnatelně větší odpor odbojových skupin vůči Německu. Přesto deníky informovaly čtenáře v drtivé většině případů pouze o bulharských událostech v tomto období. Důvodem takto orientovaného zpravodajství byla série vražd a atentátů, které bylo třeba „osvětlit“ českému čtenáři.

Jedna z ojedinělých zmínek v tomto období o Jugoslávii byla uveřejněna v Národní politice. Deník citoval agenturní zprávu o prohlášení sovětského velvyslance „Litvinova-Finkesteina“,¹⁹² který teheránským novinářům sdělil, že se Sovětský svaz „nespokojí“ s průchodem do Středozemního moře přes moře Egejské. Sověti naopak podle jeho slov hledali průchod k Jaderskému moři. Řešením podle něj bylo sloučení Chorvatska, Dalmácie, Slovinska a Istrie s Terstem do jednoho slovanského státu, který by ovládal Jadran.¹⁹³ Čtenář, který dokázal číst mezi řádky, pochopil hlubší význam prohlášení sovětského velvyslance. Idea spojení těchto území do jednoho silného státu byla vlastně oficiálním potvrzením Tita a jeho partyzánů za jedinou možnou poválečnou politickou variantu na území Jugoslávie. Ti měli totiž stejnou poválečnou vizi. Četnická strategie byla na rozdíl od té partyzánské spíše defenzivní a vyčkávací, nežli útočná. Londýn se proto rozhodl v květnu roku 1943 začít politicky a materiálně podporovat aktivní Titovy partyzány.¹⁹⁴

Na konci května 1943 informoval agrární deník Venkov o modernizaci srbského zemědělství. Zpráva byla otištěna v rubrice Národní hospodář. Podle článku došlo v květnu k otevření nové továrny na výrobu pluhů, která ihned začala s produkcí moderních několikaradlicových pluhů. Srbské zemědělství bylo velmi zastaralé, většinou se používaly

---

¹⁹¹ *Trest smrti za komunistickou propagandu v Záhřebu*, České slovo, 15. dubna 1943, s. 2.

¹⁹² Maxim Maximovič Litvinov (Litvinov – Filkenstein) – při zmiňování veřejně známých osob s židovským původem čtenářům nacistická propaganda vždy zdůrazňovala i jejich rodná židovská jména.

¹⁹³ *Sověti chtějí také přístup k Jadranu*, Národní politika, 16. června 1943, s. 2.

¹⁹⁴ V roce 1943 již četníci nebyly tak silní jako partyzáni, kteří naopak zesilovali své pozice na jugoslávském území.

dřevěné nástroje. Zpráva tvrdila, že srbská vláda si od vzniku nové továrny slibovala především výrazné zvýšení úrody obilí.¹⁹⁵

Dalším z mnoha důkazů, že i v Chorvatsku existovala podobně silná propaganda jako v Protektorátu, byl článek o novém tiskovém zákoně v Chorvatsku. Ante Pavelić vydal nařízení, které prikazovalo každému novináři býti členem Svazu chorvatských žurnalistů. Zahraniční novináři mohli podle nařízení provozovat své povolání jen se svolením ředitelství propagandy a tiskového odboru ministerstva zahraničí.¹⁹⁶ Lze konstatovat, že šlo o podobnou, ne však stejnou situaci, jaké byli vystaveni žurnalisté v Protektorátu Čechy a Morava.¹⁹⁷

S prvním důkladnějším přehledem o odbojových skupinách v Jugoslávii přišlo České slovo teprve na konci května 1943. Zainteresovaný čtenář se tak konečně mohl blíže seznámit s obsáhlejším článkem o partyzánech a četnicích. Musel ale samozřejmě počítat se silným přizpůsobením textu k propagandistickému schématu. Autor článku informoval čtenáře o aktuálních operacích německého, chorvatského a italského vojska proti „*škúdcům*“ Německa. Citoval chorvatské listy, podle kterých probíhaly mezi „*komunistickými tlupami*“ a četníky Draži Mihailoviće těžké boje, které stále pokračovaly. Podle zprávy docházelo mezi nimi kromě verbálních útoků také k vojenským střetům. Četníci prý obviňovali partyzány ze zapálení několika tisíců domů v Hercegovině a Černé Hoře a zabití desítek tisíc lidí. Na druhé straně bolševici označovali četníky za „*největší vrahy muslimského obyvatelstva*.“ Autor v závěru článku upozornil na fakt, že i díky těmto „*vražedným činům*“ četníků se jugoslávská exilová vláda v Londýně rozhodla začít s podporou „*bolševických tlup*.“¹⁹⁸

4.3.2 Události druhé poloviny roku 1943

V červenci a srpnu 1943 se propaganda protektorátních deníků věnovala hlavně událostem na východě Evropy, konkrétně se jednalo o jednu z nejvýznamnějších bitev druhé světové války na východní frontě, a to bitvu u Kurska. Zprávy spojené s jugoslávským územím byly možné vyzorovat v protektorátních denících teprve až v září 1943. Články souvisely především s kapitulací německého spojence Itálie. 8. září 1943 došlo k sesazení a následnému uvěznění Benita Mussoliniho a ke kapitulaci Itálie. Nacistická propaganda

¹⁹⁵ *Modernisace srbského zemědělství*, Venkov, 28. května 1943, s. 2.

¹⁹⁶ *Nový tiskový zákon v Charvátsku*, České slovo, 24. června 1943, s. 3.

¹⁹⁷ Podobnost lze vidět v protektorátním Národním souručenství.

¹⁹⁸ *Rozpory mezi srbskými bandity*, České slovo, 31. června 1943, s. 2.

„zásobovala“ čtenáře zprávami o „pocitu lítosti až pohoršením“ nad italskou zradou. Zároveň však uklidňovala čtenáře, že i bez italské vojenské podpory Německo a ostatní spojenecké národy „dosáhnou svého cíle a zvítězí ve válce.“ Články měly opakující se charakter a často se objevovala podobná klíčová slova jako „zrada“, „italský nepřítel“ nebo „vyvození důsledků z tohoto činu.“

V souvislosti s kapitulací se změnil i poměr v Chorvatsku, které zaregistrovaly i všechny tři zkoumané deníky. Společně otiskly zprávu z ČTK, která informovala o „Pavelićově proklamaci k Chorvatům.“ Článek psal o přejímání nových oblastí pod správu NDH. Podle slov Poglavnika se „již konečně naplnilo přání všech pravých Chorvatů“ a Dalmácie se vrátila své „mateřské zemi.“¹⁹⁹ Se souhlasem Berlína tak nechal Ante Pavelić zrušit římské dohody a Dalmácie byla připojena k NDH.²⁰⁰ Závěrem svého prohlášení označil kapitulaci Itálie za „jednu z největších zrad“, která však byla pro NDH velmi výhodná.

Pavelić musel na italskou kapitulaci zareagovat změnou své vlády. Byli odstraněni politici, kteří se dříve orientovali na Itálii, a také ti, kteří již nevěřili v konečné německé vítězství. Z protektorátních deníků o této události informovala pouze Národní politika.²⁰¹

Někdejší italské zóny v Chorvatsku včetně doposud Italy anektovaného dalmatského pobřeží²⁰² nebyly ve skutečnosti odevzdány pod plnou chorvatskou svrchovanost, ale obsadila je německá armáda. Ta zde prováděla obdobnou politiku, jakou praktikovali dříve Italové. To znamenalo podporování četnických jednotek, které byly nasazovány proti Titovým partyzánům. Četníci nakonec útočili jak na partyzány, tak i na chorvatské vesnice a ustašovce.²⁰³ V souvislosti s odchodem italské armády vzniklo dočasně vakuum v dalmatské oblasti, kterého se ihned snažily využít partyzánské jednotky. Ihned zde propukly ozbrojené střety s Němci, kteří později území ovládli. Tyto události reflektovaly i deníky, které vydaly několik tiskových zpráv o „odzbrojování italských vojsk“²⁰⁴ nebo o „obsazování Dalmácie.“²⁰⁵

Proměny postoje nacistické propagandy vůči Itálii si čtenář mohl nejzřetelněji všimnout ve fejetonu Českého slova. Autor v něm přišel se svým názorem o italské kapitulaci.

¹⁹⁹ *Jadranské pobřeží se vrací Chorvatsku*, Národní politika, 9. září 1943, s. 2.

²⁰⁰ Istrije a Rijeka byly připojeny až po skončení druhé světové války.

²⁰¹ *Soustředění všech kladných sil v Chorvatsku*, Národní politika, 12. září 1943, s. 2.

²⁰² Oblasti se označovaly se jako I. Zóna, zatímco dvě zbylé oblasti byly označovány jako II. a III. zóna.

²⁰³ RYCHLÍK, J.; PERENČEVIĆ, M.: *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 312.

²⁰⁴ *Odzbrojování italských vojsk v Řecku a na Černé Hoře*, Národní politika, 15. září 1943, s. 2.

²⁰⁵ *Chorvatsko obsazuje pobřežní oblasti a Dalmácii*, České slovo, 15. září 1943, s. 1.

Podle zprávy měla „zrada“ italského krále Viktora Emanuela a jeho „kliky“ značně pozitivní vliv na „přirozený vývoj“ celkové balkánské situace. Autor tvrdil, že Balkán vždy patřil „balkánským národům“ a díky odstranění Itálie a jejího „savojského imperialismu“, se nyní mohly balkánské národy v klidu vyvíjet. V článku došlo i na přirovnání italské politiky k „rozkladným politikám“ Velké Británie a Francie. Paradoxní byl závěr textu, kde autor uvedl jako příklad „srbského národního hrdinu“ generála Nediće, který „vypudil“ ze země všechny nepokoje a rozbroje, a proto by si z něj měly vzít všechny ostatní balkánské země příklad.²⁰⁶ Čtenáři se tak naskytl zajímavý pohled na změnu žurnalistické propagandy. Osoba, která sledovala jugoslávské události již v první polovině roku 1941, se mohla pozastavit nad prezentováním Srbska tehdy a nyní v září roku 1943. Srbové, kdysi jedni z „největších nepřátel Německa“, byli nyní nejen chváleni, ale také vyzdvižováni jako nejzářnější příklad správného vedení státu. Autor zakončil fejeton pozitivním pohledem na budoucnost Balkánu. „...když je nyní savojský dobrodružný imperialismus zničen, mohou se na Balkánském poloostrově dít konečně jen dobré věci...“ Čtenář tak mohl získat pocit, že vše negativní se díky kapitulaci Itálie odstranilo a oblastem, které byly dříve okupované, se nyní blýskalo na lepší časy.

Článek, který vyčníval v tomto období svojí originalitou, a který neměl obdoby ve zkoumaných periodikách, se objevil 5. října 1943 v Českém slovu. Zpráva měla až téměř poetický charakter. Autor se na celé jedné straně deníku snažil nevšedně charakterizovat hlavní centra Dalmácie a jejich zajímavosti a přednosti. Jednalo se především barvitou charakteristiku fauny a flóry dalmatské oblasti. Jmenována byla větší města od Zadaru až po Ulcinj.²⁰⁷ Svého popisu se tak například dočkal Split, který byl označen jako „srdce Dalmácie“, oproti tomu Dubrovnik byl nazván „městem v bílém.“²⁰⁸ Ve čtenáři mohl článek evokovat pěkné pocity, až se mohlo zdát, že tato idylická místa se nenacházejí v oblasti, kde panovala válka mezi německými okupanty, četníky a partyzány. Hlavním cílem článku bylo však nastínit čtenáři oblast, která se díky italské kapitulaci dostala pod správu NDH. Autor sice velmi podrobně z různých úhlů popsal jednotlivá města na pobřeží Jaderského moře, ale ani jednou se nezmínil o obyvatelích a jejich názoru na připojení Dalmácie k Chorvatsku.

Zhruba od podzimu 1943 již narůstala síla partyzánů, kteří po kapitulaci Itálie získali velké množství zbraní. Pro německou armádu, její spojence a místní kolaboranty se partyzáni

---

²⁰⁶ M. A. BRICKIUS, *Balkán balkánským národům*, České slovo, 28. září 1943, s. 1.

²⁰⁷ Ulcinj se nenachází v Dalmácii, nýbrž na území Černé Hory.

²⁰⁸ *Dalmácie – země 600 ostrovů*, České slovo, 5. října 1943, s. 2.

postupně změnili z podceňovaných bolševických banditů v obávané povstalce a nakonec v regulérního soupeře. Proto musel Hitler zareagovat na sílící nebezpečí, které představovali partyzáni.²⁰⁹

V období října až prosince 1943 došlo ve zkoumaných protektorátních denících k další změně v informování. Po měsíci září, kdy deníky komentovaly především události týkající se kapitulace Itálie, se v říjnu německá propaganda nejvíce věnovala událostem v Chorvatsku. Nejčastěji skloňovanými tématy bylo úspěšné potlačení nebo zničení partyzánských, či četnických jednotek. Během října 1943 se vývoji situace v Chorvatsku věnoval především deník *České slovo*. V deníku bylo zveřejněno celkem 8 zpráv za měsíc říjen, které informovaly shodně o „úspěšném potírání balkánských tlup.“²¹⁰ Zprávy si byly většinou velmi podobné, jak strukturou, tak obsahem. Lišily se pouze v informaci, kde došlo k bojům mezi německou armádou a „bandity.“ Ve zbylých dvou zkoumaných denících se v říjnu 1943 objevily celkem pouze 2 agenturní zprávy o německém potlačení odbojových skupin v Chorvatsku. Z hlediska sledování nacistické propagandy bylo zajímavé, že veškeré zprávy o útocích na odbojové skupiny skončily vždy vítězstvím Němců. Nevyskytla se ani jedna zpráva o německém neúspěchu při potlačování „banditů.“

O pokračující německé snaze zlikvidovat partyzánské hnutí se čtenář dozvěděl ve zprávě *Českého slova* počátkem října 1943. Text informoval o zařazení dobrovolnických kozáckých jednotek²¹¹ do německé armády. Jejich jednotky měly být použity mimo území, kde kozáci žili. Měly být nasazeny proti „bolševickým tlupám“ v Jugoslávii. Autor tvrdil, že kozácké jednotky jsou skvělým protivníkem partyzánů, protože kozácké „roje“ byly díky svým koním velmi pohyblivé a flexibilní v každém bojovém prostoru. Tvrdil, že kozáci jen díky svému odporu ke „všemu bolševickému“ se rozhodli přistoupit na stranu Velkoněmecké říše a společně porazit jugoslávské partyzány, kteří byli vycvičeni „moskevskými speciálními emisary.“ Tyto nově vzniklé jednotky měly již bojové zkušenosti s bolševiky ve své vlasti, proto byl autor přesvědčen o konečném zničení „Titových tlup“ na Balkáně. Tito byl charakterizován jako „náčelník tlup“, který byl „na výsost velebený moskevskou

---

²⁰⁹ Německé vojsko v květnu 1944 podniklo na území Bosny a Hercegoviny rozsáhlou ofenzívu, která měla za cíl zajmout Tita a jeho štáb.

²¹⁰ *Úspěšný boj proti balkánským bandám*, *České slovo*, 9. října 1943, s. 2, *Úspěšné potírání band na Balkáně*, *České slovo*, 19. října 1943, s. 2.

²¹¹ Kozáci – obyvatelé ukrajinských a jihoruských stepí, kteří mluvili východoslovanskými jazyky. Hitler se snažil využít kozácké nespokojenosti se sovětskou politikou a podařilo se mu vytvořit dvě kozácké divize, které byly využity i v boji proti jugoslávským partyzánům.

vysílačkou.“²¹² Čtenář se tak dozvěděl o vytvoření nových jednotek v německé armádě, kterými chtěl Hitler zničit partyzánské oddíly v Srbsku. Byl to také jeden z prvních článků ve zkoumaných denících, ve kterém bylo jméno Josipa Broze Tita zmíněno.

Otázku, proč německé jednotky v Srbsku a NDH nebyly v říjnu 1943 tak úspěšné v konečném zničení četníků a partyzánů, se snažil osvětlit čtenářům článek o „*boji proti balkánským bandám*.“ Text vysvětloval, že za četná vítězství „*balkánských banditů*“ mohla „*zrádná hra*“ italských generálů Ambrosia a Roatta. Tito dva generálové podle autora „*podkopávali stabilitu*“ NDH již od roku 1941, kdy Itálie obsadila část chorvatského území. Podle tvrzení deníku existovaly důkazy, že oba generálové „*zrádně vyjednávali*“ s četniky a v některých případech dokonce zásobovali „*srbské povstalce*“ zbraněmi a potravinami. Díky německému odhalení „*italského zrádného chování*“ a následné italské kapitulaci se situace podle autora stabilizovala, a to především v Chorvatsku. Tímto sledem událostí byl Mihailovičovi „*vzat vítr z plachet*.“ Autor již nezmínil, že v pár případech došlo i na spolupráci partyzánů s italskou, a dokonce i s německou stranou.²¹³ Jak již bylo řečeno, četníci měli jako svého hlavního nepřítele komunisty, proto nakonec v zájmu boje proti komunistům začali spolupracovat se samotnými okupanty. Situace se tak zdála být díky spolupráci s Němci značně kuriózní.

Vzorovou ukázkou nacistické propagandy byl fejeton, který byl otištěný v Českém slovu koncem října 1943. Autor se snažil přiblížit „*kariéru*“ Josipa Broz Tita. Vůdce jugoslávských partyzánů byl vyličen jako „*temný dobrodruh*“, který stál v čele „*vražedných band*.“ Přezdívku Tito prý obdržel ve vězení, kde byl zavřen pro „*různé*“ kriminální zločiny. V textu byl dokonce Tito porovnáván s vůdcem četníků Dražou Mihailovičem. Autor bez jakýchkoliv předložených argumentů vyhodnotil, že „*větším zlem a nebezpečím*“ byl Tito. Na závěr se autor spíše sám sebe ptal, proč byl Josip Broz „*nejzuřivějším bolševikem na Balkáně*.“ Bylo to prý jednoduše kvůli tomu, že Tito byl „*Žid*.“²¹⁴ Čtenář touto odpovědí získal zcela nejběžnější zdůvodnění, které nacistická propaganda používala. Poznatkem rovněž bylo, že fejeton dával čtenáři jasný signál, kdo byl nyní pro protektorátní deníky největším nepřítelem v Jugoslávii.

---

²¹² *Kozáci proti komunistickým tlupám v Srbsku*, Česká slova, 5. října 1943, s. 1.

²¹³ Jednalo se o ojedinělé tajné dohody mezi partyzány a italskou nebo německou správou. Týkaly se pouze výměny zajatců.

²¹⁴ F. P. - *Kariéra „generála“ Tita*, Česká slova, 28. října 1943, s. 2.

Počátkem listopadu přišlo České slovo s přepisem prohlášení z ČTK. Čtenář byl informován o již druhém prodloužení bulharsko-chorvatské hospodářské dohody. Spolupráce mezi NDH a Bulharskem vznikla již roku 1941, těsně po vzniku samostatného státu Chorvatska. Podle prohlášení mělo dojít ze strany NDH k výměně chemických produktů, sody a dřevařského materiálu. Na oplátku mělo Bulharsko dodávat kamenné uhlí, opium a pepř.²¹⁵

S dalším ze série článků, které měly za cíl čtenáře přesvědčit o „*odstrašující agresi*“ partyzánů, přišlo České slovo. 5. listopadu 1943 uveřejnilo článek o nalezení hromadného hrobu v bauxitovém dole v Istrii. Podle lékařského nálezu se jednalo o 23 italských obyvatel, kteří byli zabiti výstřely z minimální blízkosti.²¹⁶ Autor označil zodpovědné za vraždu těchto obyvatel „*komunistické tlupy*.“ Jak již bylo běžné, jednalo se pouze o další ze série očerňujících zpráv, které měly za úkol co nejvíce poškodit před čtenářem partyzány, tedy nepřátele Německa.

Na počátku prosince 1943 se konala v iránském hlavním městě tzv. Teheránská konference.²¹⁷ Ze sledovaných protektorátních deníků o této události informoval pouze deník Venkov. Článek citoval vyjádření německého časopisu *Stisse*, který otiskl názor, že v případě německé porážky by vzniklo na evropském území vakuum. Tam by posléze Moskva „*vykonávala svůj vliv*.“ Autor článku se snažil vyvrátit čtenáři dojem, že Tito představuje budoucnost pro samostatnou Jugoslávii. Podle autora byl Tito pouze „*trumf ve hře*“ Sovětského svazu.²¹⁸ Po válce by se Tito stal jenom nástrojem sovětské politiky. Čtenář z celého článku mohl nabýt dojmu, že konference se odehrávala zcela pod Stalinovým vedením a bylo dosaženo kompromisů, ze kterých mohl těžit pouze Sovětský svaz.

Článkem o Titově žádosti o zastoupení v „*evropském výboru*“ informovalo České slovo 4. prosince 1943. Deník převzal zprávu z tiskové agentury Reuters. Josip Broz Tito podle agenturní zprávy žádal jménem „*národního výboru*“²¹⁹ o zastoupení v evropském výboru. Podle zprávy bylo toto usnesení pouze dalším jasným pokusem o „*posílení bolševického*

---

²¹⁵ *Hospodářský styk mezi Chorvátskem a Bulharskem*, České slovo, 2. listopadu 1943, s. 2.

²¹⁶ *V Istrii objeven hromadný hrob bolševických obětí*, 5. listopadu 1943, s. 2.

²¹⁷ Teheránská konference – vůbec první oficiální setkání hlavních představitelů SSSR, Velké Británie a USA během druhé světové války. Konala se 28. listopadu – 1. prosince 1943. Byly zde projednávány otázky, které do značné míry rozhodly o poválečném osudu střední a východní Evropy.

²¹⁸ *Beneš a Tito jen trumfy v sovětské hře*, České slovo, 3. prosince 1943, s. 1.

²¹⁹ AVNOJ.

vlivu“ ve výboru evropském.²²⁰ Článek byl velmi strohý, čtenáře neinformoval podrobněji o detailech tohoto prohlášení. Čtenáři, který se zajímal o události v Jugoslávii, tak uniklo několik podstatných okolností. Autor článku si nedal žádnou práci s vysvětlením pojmu „evropský výbor.“

Na Titovu žádost o zastoupení v evropském výboru reagovala srbská vláda. Její prohlášení citovala jak Národní politika, tak i České slovo. Ve svém vyjádření vláda odmítla AVNOJ jako hlavní politický orgán působící v Jugoslávii. AVNOJ neměl podle srbské vlády jakýkoliv právní a politický základ, který by ho opravňoval „mluvit jménem srbského národa.“ Celé prohlášení obsahovalo víceméně jen urážky a pomluvy, převážně na adresu Josipa Broz Tita. Vláda označila partyzánské hnutí za největší nebezpečí pro srbský národ, proti kterému se musí nadále bojovat.²²¹

S druhou reakcí srbské vlády na prohlášení maršála Tita se mohl čtenář seznámit v článku „Nedićův denní rozkaz.“ Ten obsahoval varování srbských ozbrojených sil před drancováním a svémocným postupem usurpátorů a lupičů. Ozbrojené síly měly podle rozkazu zachovat mír a pořádek.²²²

S neobvyklou zprávou přišla počátkem prosince 1943 také Národní politika. Oznamovala, že švédská vláda odvolala ze Záhřebu svého dosavadního konsula Ragrana Bohlina. Zpráva byla strohá, bylo pouze uvedeno, že nebyl jmenován jeho nový nástupce. Švédsko však dosud formálně neuznalo NDH, zůstávalo tak nezodpovězenou otázkou, zdali bude konsulát zrušen, či nikoliv.²²³

Na konci roku 1943 bylo již četnické hnutí v úpadku, krizi však více prohloubilo rozhodnutí britské vlády o odvolání svých styčných důstojníků ze štábů četnických jednotek. Zároveň zastavila materiální zásobování srbskému nekomunistickému odboji. Paralelně s tím však Velká Británie vystupňovala politický nátlak na Petra II., který se měl jménem jugoslávské exilové vlády konečně distancovat od četnického odboje. V reakci na tento britský nátlak vyšel v Národní politice i Českém slovu totožný článek o rozhodnutí Petra II. Podle zprávy se král rozhodl, že zasáhne do sporu mezi Titem a Mihailovičem. Text ovšem nepřinesl více podrobností, jakým způsobem Petr II. zakročil. Čtenář si mohl přečíst pouze polemiku autora, zdali se vůbec srbskému králi v exilu podaří zprostředkovat setkání s

---

²²⁰ „Maršál“ Tito žádá zastoupení v evropském výboru, České slovo, 4. prosince 1943, s. 2.

²²¹ Srbsko odmítá Ribarův „výbor“, Národní politika, 5. prosince 1943, s. 2.

²²² Nedićův denní rozkaz, České slovo, 6. prosince 1943, s. 2.

²²³ Odvolání švédského konsula ze Záhřebu, Národní politika, 7. prosince 1943, s. 2.

„*bolševikem*“ Titem a Mihailovićem, který již nebyl podporován Angličany a Američany. Autor článek zakončil svým odhadem, že Petrova jednání nakonec stejně zkrachují.²²⁴

Reakcí na článek o započatém úsilí krále Petra II. jednat o budoucnosti Jugoslávie s Titem byla zpráva, která se objevila v denících Venkov a České slovo. Josip Broz Tito podle autora „*zahájil ostrý boj proti Petrovi*.“ Vůdce partyzánů obvinil krále Petra i exilovou vládu ze „*zrady na jugoslávském národu*“ a krále pojmenoval „*vrchním velitelem proradných tlup*.“²²⁵ Deníky si všimaly slovních ataků Tita proti jugoslávské vládě v exilu a tyto útoky ve svých článcích čtenáři zdůrazňovaly.

Závěrečný den roku 1943 vyšla v Národní politice zpráva o podpisu chorvatsko-rumunské kulturní dohody. Jednalo se opět o citaci z ČTK. Zpráva byla pouze krátkým informačním článkem, že dohodu podepsal rumunský ministr vyučování Petrovici a chorvatský státní ministr Tortić.²²⁶ Čtenáři ale článek neposkytl žádné informace o obsahu kulturní dohody.

---

²²⁴ *Exkrál Petar chce zprostředkovat*, Národní politika, 30. prosince 1943, s. 2.

²²⁵ *Tito zahajuje ostrý boj proti králi Petarovi*, Venkov, 31. prosince 1943, s. 2.

²²⁶ Chorvatsko-rumunská kulturní dohoda, Národní politika, 31. prosince 1943, s. 2.

5 Závěr

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, s jakou mírou objektivity prezentovaly protektorátní deníky události, které se odehrávaly na jugoslávském území v letech 1941-1943. Bylo zjištěno, nakolik se projevovala ve zkoumaných člancích nacistická propaganda a cenzura. Hlavním záměrem bylo také vyzkoumat, zdali nedocházelo redaktory k interpretačním omylům při informování čtenářů o událostech v Jugoslávii.

Po podrobné analýze deníků *České slovo*, *Národní politika* a *Venkov* mohu pouze potvrdit svou hypotézu, že při analyzování textů narazím na rozšířenou cenzuru nacistické propagandy. V tisku se neobjevil ani jeden článek, který by se vymykal předem nastavenému schématu. Články přesně kopírovaly linii německé politiky. Příkladem vzorové cenzury mohly být články z období 27. - 30. března 1941, kdy bylo dokázáno, že v Bělehradě probíhaly protiněmecké demonstrace, o kterých však v té době deníky z počátku mlčely, a pokud se nějaký článek o nepokojích objevil, striktně popíral, že by se jednalo o protiněmecké demonstrace.

Záměrem práce bylo také zjistit četnost příspěvků v periodikách, které informovaly o Jugoslávii. Jelikož jsem po výzkumu periodik disponoval velmi velkým množstvím článků o jugoslávských událostech, rozhodl jsem se vybrat pouze ty nejdůležitější zprávy z hlediska vývoje jihoslovanských zemí. Velký počet otisknutých článků v periodikách v tomto případě neznamenal, že by se jednalo o zprávy odlišné. Skoro tři čtvrtiny článků se v denících opakovaly, či byly pouze jednoduše upraveny a znova použity.

Obecně řečeno, díky státnímu převratu v Bělehradě a německému útoku na Jugoslávii, bylo možné nejvíce zpráv vysledovat v prvním pololetí 1941. Největší počet článků se objevil v březnu a dubnu 1941, kdy tisk oslavně informoval o přistoupení Jugoslávie k Paktu tří, o následném státním převratu v Bělehradě a dubnové kapitulaci jugoslávské armády. Četnost příspěvků v dalších obdobích se poměrně zmenšila, jelikož události na Balkáně nebyly již tolik důležité pro německou propagandu. Ta se zajímala především o události, které byly spojeny s postupem německé armády. Teprve až v druhé polovině 1943 se aktivita informování o jihoslovanských oblastech poměrně zvýšila, bylo to zapříčiněno záříjovou kapitulací Itálie. Předmětem zpráv po kapitulaci se staly především vojenské střety německých jednotek s četniky nebo partyzány.

Zkoumané protektorátní deníky v letech 1941-1943 v drtivé většině informovaly jen o událostech z oblastí dnešního Chorvatska, Bosny a Hercegoviny a Srbska. Události ze zbývajících jihoslovanských území, jako bylo Slovinsko, Černá Hora, Makedonie a Kosovo, nebyly v denících zmiňovány.²²⁷

V úvodní části práce jsem si určil jeden ze záměrů výzkumu, zdali docházelo k interpretačním omylům ve zprávách. Po analýze mohu potvrdit, že k omylům při interpretaci skutečně docházelo. Na chybné informace jsem upozornil v analytické části.

Skutečný obraz o situaci v jugoslávských zemích v letech 1941-1943 si český čtenář z legálního protektorátního tisku s velkou pravděpodobností nemohl udělat. Zkreslená představa se od reality poněkud lišila právě díky článkům, které procházely přísnou kontrolou. Po důkladné analýze, která je v práci zaznamenána, mohu potvrdit, že reflektované jugoslávské události v protektorátním tisku nebyly příliš objektivní. Díky své časté neobjektivitě mohl tisk formovat, či ovlivňovat názory většiny českých čtenářů, což také bylo podstatou nastolené nacistické propagandy.

---

²²⁷ Výjimkou bylo Bulharsko. Jeho události nebyly předmětem zkoumání této práce.

Použité prameny a literatura

Dobový tisk

České slovo (1941 – 1943)

Národní politika (1941 – 1943)

Venkov (1941 – 1943)

Sekundární literatura

BEDNAŘÍK, P.; JIRÁK, J.; KÖPPLOVÁ, B.: *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011.

BILANDŽIĆ, D.: *Hrvatska moderna povijest*. Zagreb: Golden marketing, 1999.

DIMIĆ, Lj.; et al.: *Istorija srpske državnosti. Knjiga III, Srbija u Jugoslaviji*. Novi Sad: Srpska akademija nauka i umetnosti, 2001.

GEBHART, J.; KUKLÍK, J.: *Velké dějiny zemí Koruny české (Sv. 15, část a)*, Praha, Litomyšl: Paseka, 2006.

GEBHART, J.; KUKLÍK, J.: *Velké dějiny zemí Koruny české (Sv. 15, část b)*, Praha, Litomyšl: Paseka, 2007.

GOLDSTEIN, I.: *Hrvatska povijest*. Zagreb: Novi Liber, 2003.

HLADKÝ, L.: *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005.

HLADKÝ, L.: *Bosna a Hercegovina: historie nešťastné země*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 1996.

JELIĆ-BUTIĆ, F.: *Četnici u Hrvatskoj: 1941-1945*. Zagreb: Globus: 1986.

KONČELÍK, J.; VEČEŘA, P.; a ORSÁG P.: *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010.

KOŠUTIĆ, I.: *Hrvatsko domobranstvo u drugom svjetskom ratu*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1992.

- KRIZMAN, B.: *Ante Pavelić i Ustaše*. 3. izd. Zagreb: Globus, 1986.
- KRIZMAN, B.: *NDH između Hitlera i Mussolinija*. 3. izd. Zagreb: Globus, 1986.
- KRIZMAN, B.: *Ustaše i Treći Reich*. Zagreb: Globus, 1983. 2 sv.
- MATKOVIĆ, H.: *Povijest Nezavisne Države Hrvatske*. Zagreb: Naklada Pavičić, 2002.
- PASÁK, T.: *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1980.
- PELIKÁN, J.; TEJCHMAN, M.: *Dějiny Jugoslávie: (1918-1991)*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1994.
- PELIKÁN, J.; et al.: *Dějiny Srbska*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013.
- PELIKÁN, J.: *Pohled Českého týdeníku a Mladé fronty Dnes na jihoslovanskou krizi v roce 1995*. In: *Lidé a Města*, sv. 10: Česko-jihoslovanský dialog, Praha 1996.
- PETRANOVIĆ, B.: *Istorija Jugoslavije 1918-1988. Druga knjiga, Narodnooslobodilački rat i revolucija 1941-1945*. Beograd: Nolit, 1988.
- PIRJEVEC, J.: *Jugoslávie 1918-1992: vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevićovy a Titovy Jugoslávie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2000.
- RAMET, S. P.: *Nezavisna Država Hrvatska 1941-1945.: zbornik radova*. Zagreb: Alinea, 2009.
- RYCHLÍK, J.; PERENČEVIĆ, M.: *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007.
- SAGRAK, D.: *Zagreb 1941-1945*; Darko Sagrak: Zagreb, 1995.
- TEJCHMAN, M.: *Balkán ve válce a v revoluci: 1939-1945*. 1. vyd. V Praze: Karolinum, 2007.
- TOMASEVICH, J.: *Četnici u drugom svjetskom ratu 1941-1945*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1979.

Internetové zdroje

Ludvíková, M.: Holocaust Židů během druhé světové války (šoa), 2014. Moderní-dějiny.
<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/holocaust-zidu-behem-druhe-svetove-valky-soa/>
(accessed Feb 10, 2015).